

Info

bulletin *Winshem*

HISTORISCHE VERENIGING WINSUM-OBERGUM

Formido
BOUWMARKTEN

 SENNEMA
Tuin totaal

wel **KOOP**

Het Aanleg 8 - 10 9951 SJ Winsum
tel. 0595-447010 / 0595-447015 / 0595-447020

Hoveniersbedrijf
HOLWERDA

s t e r k
i n a l u w
t u i n w e r k

aanleg en onderhoud

Tel.: 0595 444555
Mobiel: 06 40287058

Freesialaan 3 9951 GL Winsum gn

v.Calker
Schildersbedrijf

*Allround applicatie
Oude en nieuwe technieken
Kleur-en verftechnische adviezen*

Winsum
0595-443486

Engelsman
Optiek & Auditiek)))

Al 20 jaar uw vertrouwde adres
voor oog - en oorzorg.

Hoofdstraat Obergum 8
9951 AH Winsum
0595-444069

info@engelsman-optiek.nl
www.engelsman-optiek.nl

**HOOR
PROFS**
www.hoorprofs.nl

Erkend Audicien

StAr
Stichting Audielenregister

Eenentwintigste jaargang nummer 1
december 2016

Dit informatiebulletin is een periodieke uitgave van de Historische Vereniging Winsum-Obergum

In dit bulletin worden artikelen en berichten opgenomen met betrekking tot het werkterrein en de activiteiten van de vereniging, de ingestelde werkgroepen, individuele leden of derden. Een ieder, al dan niet lid van de vereniging, kan ideeën, suggesties en materiaal aanleveren op onderstaand redactieadres. De redactie zal beoordelen of het aangeboden materiaal voor plaatsing in aanmerking komt.

Dit bulletin verschijnt twee keer per jaar en wordt gratis aan de leden van de vereniging verstrekt.

*Voor niet-leden is het bulletin tegen betaling van €7,- per exemplaar verkrijgbaar bij:
C. Tersteeg, Freesiaalaan 30, 9951 GM Winsum*

Redactie:

*J.A. Groothof
M. Meijer
T. van der Schoor
C. A. Tersteeg
J. Wicherts- van Dijken*

Redactieadres:

Artikelen, materiaal, mededelingen of oproepen over de historie van Winsum-Obergum kunt u sturen naar:

*J.A. Groothof,
Dahliastraat 8, 9951 GG Winsum,
T: 0595-442127
E: j.a.groothof@planet.nl
Of naar: info@winshem.nl*

Website:

www.winshem.nl

Bestuur:

*D.J. Tinga, voorzitter
G. Frumau, secretaris
I. van der Molen-Huisman, penningmeester
B.J. Haak
C. Tersteeg
E. Visser*

Kosten lidmaatschap: €22,50 per jaar

*Bij postverzending Infobulletin en convocaties:
€30,00 per jaar*

Bij beëindiging van het lidmaatschap dient u dit vóór de verschijning van het Infobulletin nummer 1 van het volgende jaar kenbaar te maken bij de secretaris van de vereniging, G. Frumau, Westersstraat 20, 9951 BL Winsum

*Bankrelatie: ABN-AMRO Winsum
Rekeningnr. NL20ABNA0612336174*

ISSN 1386-1530

*Vormgeving: Tineke van der Schoor
Druk: DePrint, Winsum*

Woord Vooraf

Tegen de achtergrond van het aanhoudend oorlogsgeweld in Syrië staat in dit nummer van het Infobulletin de oorlog die in de 16e eeuw in Groningen woedde centraal in twee artikelen. Joop Haak geeft de gebeurtenissen weer zoals beschreven door mw. Luitjens-Dijkveld Stol in het Jubileumboek Winsums Verleden uit 1957. Jan van den Broek schonk in zijn lezing in december 2015 onder meer aandacht aan de gevolgen van de oorlogshandelingen, zoals herhaalde brandstichting en plunderingen door alle oorlogvoerende partijen. De bevolking heeft hier erg onder geleden, zoals ook blijkt uit de rekesten van getroffen burgers.

Van Martijn Scholtens, vrijwillig molenaar op de Vriendschap, ontvingen wij tot onze verrassing een mooi overzicht van de geschiedenis van deze molen, vergezeld van talloze fraaie foto's gemaakt door de auteur.

Doudestieds laat zien dat er in de Trekweg naar Onderdendam lange tijd een brug heeft gelegen bij de steenfabriek Lombok. Deze brug werd overbodig en is daarom gesloopt.

In de rubriek verenigingsnieuws treft u aan de notulen van de Algemene Ledenvergadering gehouden op 22 maart 2016. Het nummer wordt afgesloten met het Jaarverslag van 2015.

Veel leesplezier, de redactie

Inhoud

<i>Oorlog in Winsum in de 16e eeuw, overzicht door Joop Haak</i>	<i>2</i>
<i>Molen De Vriendschap, Martijn Scholtens</i>	<i>6</i>
<i>Winsum in oorlog, lezing Jan van den Broek</i>	<i>10</i>
<i>Van Kleuterschool naar Kinderboekenhuis</i>	<i>17</i>
<i>Notulen Algemene Ledenvergadering 2016</i>	<i>21</i>
<i>Doudestieds</i>	<i>22</i>
<i>Jaarverslag 2015</i>	<i>23</i>

OORLOG IN WINSUM

Volgens de dagbladen is Aleppo in Syrië de 'hel op aarde'. De inwoners van Aleppo worden namelijk elke dag het slachtoffer van de oorlog tussen het Syrische regeringsleger en rebelligroepen van de oppositie. Er heerst pure terreur en ondragelijk lijden. Burgers proberen via Turkije te vluchten naar andere landen in Europa.

Het Jubileumboek *Winsums Verleden* (1957) geeft aan dat er in de 16^e eeuw meerdere oorlogsituaties in de provincie Groningen optraden door de strijd tussen Stad en Ommeland. Vluchten naar andere plaatsen was toen vaak niet mogelijk. Vanaf 1498 waren de Ommelanden het toneel van verwarving, tweedracht, godsdienstige ontreddeering en strijd. Winsum* was daarvan vaak het middelpunt in de provincie en de burgerij het slachtoffer.

Op basis van het artikel van R.A. Luitjens-Dijkveld Stol, *De Ripperda's van Winsum*, heeft Joop Haak een overzicht van de gebeurtenissen opgesteld.

Joop Haak

In 1498 was hertog Albrecht van Saksen door keizer Maximiliaan aangesteld als erfgenaam over Friesland en Groningen. De hertog stuurde al spoedig een legertje soldaten om zich in het bezit van zijn nieuwe gewest te stellen. De Ommelanders moesten geld opbrengen, wilden ze niet geplunderd worden. Een deel van het op te brengen geld leenden ze van graaf Edzard van Oostfriesland. Toen het terugbetalen ervan niet lukte werden enige rijke hoofdelingen en geestelijken in Emden in gijzeling gesteld. Hun stenen huizen of borgen werden door het volk van graaf Edzard bezet. De Ommelanders pikten dit niet en namen ook een troep huursoldaten in dienst, die samen met hen de huizen van de gegijzelde landadel gingen heroveren. Bij het huis ten Dijke te Pieterburen overmeesterden ze drie schepen van Emden, die geladen waren met kostbare goederen. De buit sloegen ze op in Winsum, waar het grootste deel van hun leger lag.

In juli 1500 landden echter veel troepen, 3500 man, van hertog Albrecht en van graaf Edzard in de Marne en bij Warffumerzijl. De Groningers trokken vanuit Winsum naar Warffumerzijl, waar een hevige gevecht ontstond. De Groningers verloren de

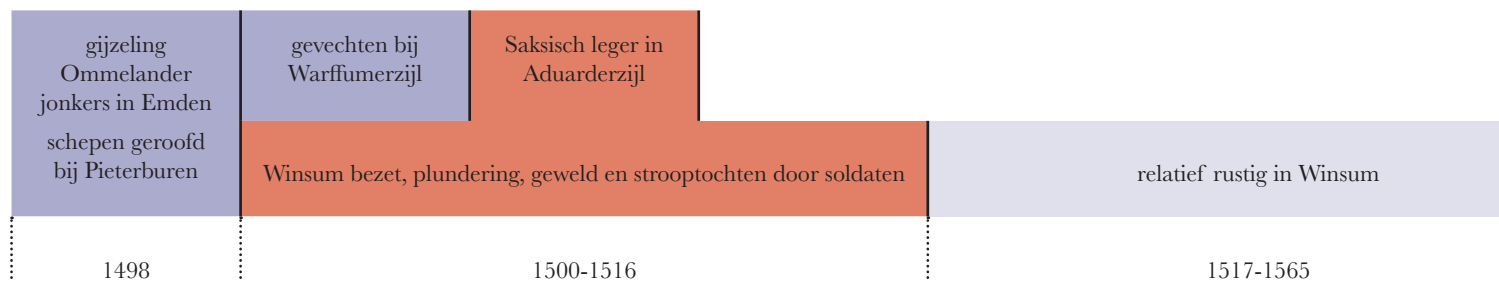
strijd en moesten zich, met achterlating van vele doden en gevangenen, terugtrekken langs Winsum naar de Stad. De vijand nam Winsum direct in bezit. In het dorp en de gehele omtrek werd geroofd, geplunderd en vermoord. In Winsum en omgeving waren toen duizenden soldaten gelegerd, die hun kostje zelf maar moesten opscharrelen. Veel boerderijen werden geplunderd en het vee geslacht.

Ook in 1501 kreeg Winsum een groot leger der Saksen te zien uit Friesland. Bij Aduarderszijl bouwden zij een sterk blokhuis met hoge wallen en en diepe grachten. Zij stroopten de gehele Ommelanden af.

Van 1502 tot en met 1516 lagen veel soldaten als bezetting in Winsum en trokken veel troepen door Winsum en omgeving. De ongeveer 1500 burgers van Winsum ondervonden hiervan veel hinder en geweld. Vaak werd er geplunderd.

Van 1517 tot 1565 was het relatief rustig in Winsum en omgeving, afgezien van wat schermutselingen tussen de landadel en hun legertjes.

In 1566 trad de grote geloofsverwarring op en vond de beeldenstorm in de kerken plaats. Zowel in de kloosterkerk als de beide andere kerken in Winsum werden de beelden en altaren vernield. De vier calvinistische gebroeders Ripperda hadden daarbij een leidende rol. Uit angst voor de wraak van

de Spaanse koning weken zij uit naar Emden, het centrum voor de uitgewekenen. De vluchtelingen vormden daar een gemeenschap, die plannen beraamde om de vijand te verslaan en hun vaderland te bevrijden. De ballingen sloten zich aan bij het leger van Graaf Lodewijk van Nassau, dat in 1568 zeer succesvol was bij de slag tegen de Spanjaarden bij Heiligerlee. Dit was het begin van de Tachtigjarige oorlog tegen Spanje (1568 – 1648).

Graaf Lodewijk werd daarna door het Spaanse leger aangevoerd door Alva verpletterend verslagen met 7000 doden bij Jemgum in Duitsland. Het Spaanse gezag voelde zich weer sterk en trad erg streng op met de bloedraad van Alva. Alva liet onderzoeken, wie zich tegen kerk en koning had verzet en wie bij de beeldenstorm betrokken waren geweest. De daders werden streng gestraft.

Vanaf 1566 tot 1594 beleefde Winsum weer warrige en woelige perioden met veel strijdende partijen. De strijd van de Spanjaarden en Rooms en tegen de Hervormden duurde voort, evenals de eeuwige strijd tussen Stad en Ommelanden. De Ommelander landdagen vonden plaats in de kloosterkerk van Winsum. De Stad vond dat verzet tegen de stad niet leuk en eiste het stapelrecht van alle in de provincie geproduceerde goederen op. Dit ondervond veel verzet en dus weigering van de Ommelanders. De heer van Ewsum organiseerde het verzet tegen de Stad. Er werd besloten maatregelen te nemen en de Ommelanders belegden een samenkomst in Winsum, waarbij besloten werd 12 vendels huursoldaten aan te werven. Met deze relatief grote groep soldaten wilden ze de Stad overrompelen en alle eerder op 1 november 1577 tijdens een landdag in de Stad gevangene edelen en prelaten uit de Ommelanden bevrijden. Gelukkig konden de heren op 15 september 1578 zelf uit hun gevangenis ontsnappen en uit de Stad te ontkomen.

RENNENBERG

In het voorjaar van 1579 kwam Graaf van Rennenberg vanuit Brussel met een troepenmacht naar Winsum. Hij voegde zich bij de gedeputeerden der Ommelanden. De verhouding tussen Rennenberg en de “Spaanse Stad” was zeer gespannen, doordat in 1576 de Stad en Ommelanden beiden waren toegetreden tot de Pacificatie van Gent, een verbond tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden om de Spanjaarden te verdrijven.

Op 29 januari 1579 werd in de herberg “De Gouden Karper” te Winsum de Unie van Utrecht ondertekend, een nauwere aaneensluiting van de Noordelijke Nederlanden. De Ommelanden sloten zich in tegenstelling met de Stad dus aan bij de Unie. Eén der bepalingen van de Unie van Utrecht was

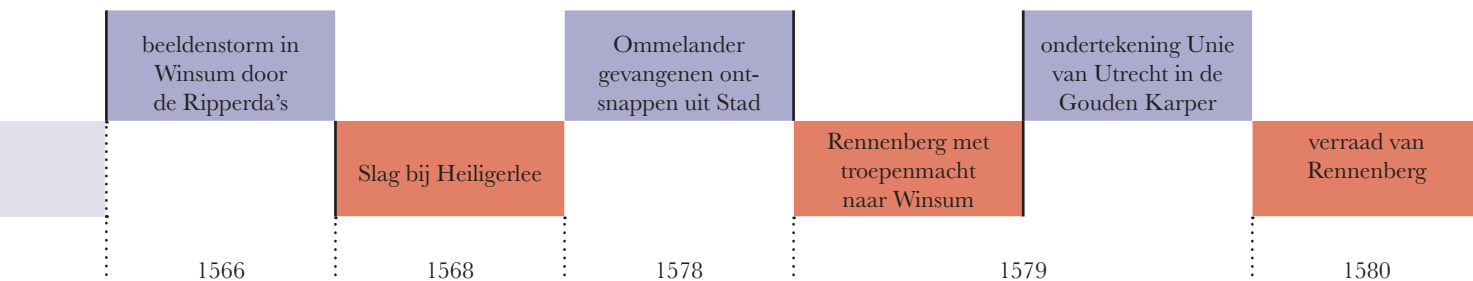

Johan Rengers van Ten Post

gewetensvrijheid, vrijheid van godsdienst, maar daarmee ging de roomse Stad niet accoord. Rennenberg ging nu de Stad belegeren om haar te dwingen zich aan te sluiten bij de Unie van Utrecht. Op 11 januari 1579 werd het “Tractaat van Winsum” gesloten, waarbij de Stad zich met Rennenberg verzoende, maar de Unie van Utrecht niet tekende. Aanvankelijk stond Rennenberg aan de zijde van de Ommelanden en was hij de Hervorming niet slecht gezind. Langzamerhand kwam daarin echter verandering en begon men hem te wantrouwen. En niet zonder reden. Op 3 maart 1580 liep hij over naar de Spaanse zijde en nam honderden Staatsgezinde burgers in Groningen gevangen. Dit is het bekende “verraad van Rennenberg”. De strijd tussen de Ommelanden en de Stad laaide weer fel op. De Staatse troepen belegerden de Stad. Door Verdugo, aanvoerder van de Spaanse troepen, werden de Staatse troepen verslagen en op 15 juni 1580 werd het beleg van de Stad opgeheven. Een vreselijke tijd brak aan voor de bevolking van de Ommelanden. Ze werden nu eens door de ene, dan weer door de andere partij beroofd en geplunderd.

NIENOORD

Op 8 december 1580 kwam Wigbold van Ewsum, of de heer van Nienoord, zoals hij meestal werd genoemd, met vier vendels van elk 150 man naar Winsum, dat hij in acht dagen tijd liet beschansen. Vanuit Winsum kreeg hij een groot deel van de Ommelanden in zijn macht. Vanuit Winsum ondernam hij meerdere strooptochten naar o.a Appingedam, Delfzijl, Slochteren en Winschoten. Tijdens zijn afwezigheid probeerden de Stadjes Winsum twee keer te bestormen. Zij werden echter afgeslagen door de nog aanwezige soldaten.

Nadat Nienoord met succes het door Spaanse troepen belegerde Vollenhove en Steenwijk had ontzet en van proviand had voorzien, ging hij met zijn leger weer terug naar Winsum. Daarna keerde de krijgkans echter. In mei 1581 probeerden de Spanjaarden, die in het klooster van Aduard waren gelegerd, Nienoord van de zee en dus van toevoer, af te snijden door een schans op te werpen bij Ezinge aan het Reitdiep. Nienoord verdreef hen echter en sloeg het beleg voor het klooster van Aduard. Hij werd daar echter verdreven en vluchtte. De vijand achtervolgde hem. Hij nam op 23 mei 1581 Schaphalsterzijl in, waarna zij Schilligeham, Winsumerzijl en Ranum in brand staken. Op 6 juni werd de schans te Aduarderzijl door de Spanjaarden bestormd en veroverd. De gehele bezetting met soldaten, hun vrouwen en kinderen, werd doodgeslagen.

TAXIS

De 8 ste juni daarop kwam het Spaanse leger onder bevel van luitenant Taxis met veel huursoldaten en grof geschut voor

Verraad van Rennenberg

Winsum. Aangezien er weinig munitie en eten in het Staatse leger was, en de schans niet bestand was tegen grof geschut, gaf de heer van Nienoord zich onder voorwaarden over. Hij kreeg met zijn manschappen de vrije aftocht, maar moest al zijn schansen in de Ommelanden overgeven.

Winsum werd toen door de Spanjaarden niet geplunderd. De Stadgers waren echter zeer verontwaardigd dat Taxis zo'n geduchte vijand ongehinderd liet gaan. Ze gingen op 15 juni 1581 met twee vendels (300 man) naar Winsum en plunderden en brandden het dorp in vier dagen tot de grond toe af. De circa 400 huisgezinnen sloegen op de vlucht naar elders, zonder hun inboedel en vee mee te nemen. Omdat de Stad vanuit Winsum al zo vaak was bedreigd en het dorp voor de vijand strategisch zo gunstig was gelegen aan het water had de Stad al eerder besloten Winsum 'te vernielen en slicht te maken'. Zij pakten nu hun kans.

Op 8 juli 1581 brachten de troepen van Sonoy en Nienoord, versterkt met Engelse troepen onder leiding van bevelhebber Norris bij Grijpskerk, Rennenberg en zijn Spaanse leger een verpletterende nederlaag toe. Veel oorlogsmateriaal werd buitgemaakt en de vijand werd tot aan de Stad achtervolgd. De Staatse en Engelse troepen legerden zich in de kloosters te Aduard en Selwerd. Vanuit die kloosters ondernamen ze vele strooptochten op het platteland. Zij roofden en plunderden naar hartelust. Nadat ze Winsum hadden geplunderd, staken ze het dorp in brand.

BRAND EN PLUNDERING

Op 23 juli overleed de 31 jarige Rennenberg aan de pest en werd als stadhouder opgevolgd door de Spanjaard Verdugo. De strijd in de Ommelanden tussen de Staatsen en de Spanjaarden ging door. Te Noordhorn werden de Staatsen, ten koste van veel doden, totaal verslagen en op de vlucht gejaagd. Zwaargewond bij de slag van Winschoten overleed de heer Nienoord op 30 januari 1584 op 63 jarige leeftijd.

Zowel de Staatse benden als de Spaanse en Friese troepen gingen door met stropen en brandschatten. Ook Pieterburen, Westernieland en Den Andel werden in de as gelegd. Eenrum was reeds in 1582 geplunderd en in brand gestoken.

Op het Groninger Archief zijn nog vele rekesten te vinden van burgers, waarin ze hun nood klagen, en om verlichting van schatting (belasting) vragen, aangezien zij door soldaten totaal geplunderd zijn, hun huizen verbrand, hun vee gestolen en hun land woest en leeg is. Die ellende was al begonnen in 1580 toen de heer van Nienoord naar Winsum kwam met zijn troepen. Hij had veel geld nodig voor het onderhoud en soldij voor zijn huursoldaten en legde daarom de bevolking van de Ommelanden zeer zware schattingen op. Daarbij kwamen

Nienoord beschanst Winsum	Nienoord verliest Aduarderzijl	Nienoord geeft zich onder voorwaarden over	Spanjaarden veroveren Aduarderzijl	Staatsen veroveren Aduarderzijl
twee aanvallen door Stadgers afgeslagen	brandstichting in hele regio	Taxis met troepen bij Winsum	plundering door Stadgers, Winsum geheel verwoest	plundering en brandstichting door Engelse soldaten
1580			1581	

Dood van Barthold Entens van Mentheda

de berovingen en plunderingen van groepjes soldaten. In een request van 6 december 1583 geven de verarmde ingezetenen van Winsum en omgeving zelfs aan dat al hun bezittingen zijn geroofd en huizen in de brand zijn gestoken.

Uit Bellingeweer heeft ene Jan Pieters zelfs een rekest gestuurd, waarin hij klaagt dat zijn huis in 4 jaar tijd tweemaal is afgebrand en dat hij nu met vrouw en kinderen woont in een deel van de verwoeste Tammingaborg te Winsum.

In 1594 kwam er eindelijk een einde aan deze vreselijke tijd. Prins Maurits was met een sterk leger naar het Noorden gekomen, en had met behulp van graaf Willem Lodewijk eerst vele schansen in de Ommelanden bezet, en daarna de vestingen veroverd aan toegangswegen naar de provincie Groningen en de steden Steenwijk en Coevorden. De Stad werd omsingeld en afgesloten. Op 22 juli gaf de Stad zich over en daarmee was er eind gekomen aan de Spaanse overheersing in het noorden van ons land.

REDUCTIE VAN GRONINGEN

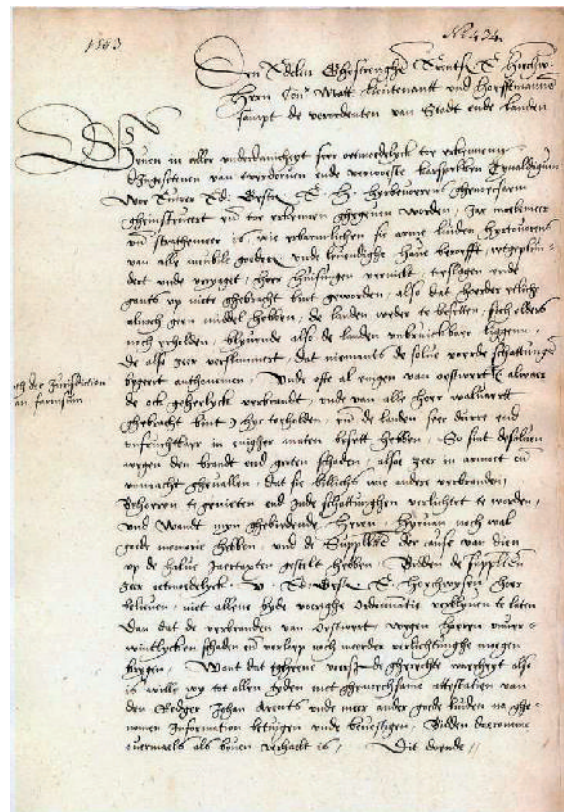
“De Reductie”, zo wordt de overgang van Groningen van Spaanse naar Staatse zijde genoemd, is een mijlpaal en keerpunt in de geschiedenis van de provincie Groningen. De overgave van de Stad had plaats bij het Tractaat van Reductie, dat gesloten werd op 23 juli 1594. Hierbij werden Stad en Ommelanden door de Staten-Generaal samengevoegd tot één provincie en ‘teruggevoerd’ naar de Unie van Utrecht. Onze

provincie werd als laatste opgenomen in de Republiek der Verenigde Nederlanden.

De Hervormde “Gereformeerde” godsdienst werd ingevoerd en de uitoefening van de roomse eredienst werd verboden. De kloosters werden opgeheven en alle kloosterbezit werd geseculariseerd en verviel aan de provincie. Het nog resterende vervallen klooster in Winsum werd in 1594 geheel afgebroken. Een nieuw tijdperk brak aan. Orde en rust keerden na een periode van bijna 100 jaar terug. Hoewel de 80-jarige oorlog in ons land nog tot 1648 voortduurde, was het in het Noorden en dus in Winsum en omgeving vrij rustig.

Noot: Onder Winsum* worden ook bedoeld de vroegere dorpen Obergum en Bellingeweer.

Noot: Dit overzicht is gebaseerd op het artikel van R.A. Luitjens-Dijkveld Stol, ‘De Ripperda’s van Winsum’, in: *Winsums Verleden* (Groningen 1957) p. 34-124

Rekest van Tinallinge

	Schattingen door Nienoord	Nienoord sterft na slag bij Winschoten		Reductie van Groningen
Prins Maurits sterft aan de pest	Rekesten Winsum		Prins Maurits veroverd Ommelanden	Stad geeft zich over op 22 juli, Tractaat getekend op 23 juli
	1583	1584		1594

MOLEN DE VRIENDSCHAP

Martijn Scholtens

In deze bijdrage gaat vrijwillig molenaar Martijn Scholtens in op de geschiedenis van molen De Vriendschap te Winsum. Hij geeft een volledig overzicht van de molenaars vanaf 1785. Daarnaast alle verkopen en de verschillende wijzigingen en restauraties die de molen heeft ondergaan. De geschiedenis van de molen begint in Mensingeweer, waar Cornelis Pel werkte als pelmolenaar

Martijn Scholtens

PELMOLEN IN MENSINGEWEER

Cornelis Eedes Pel is geboren in 1681 in Mensingeweer en werkzaam als pelmolenaar op zijn standerd pelmolen. Toen hij 25 jaar oud was trouwde Cornelis Eedes in 1706 met Trinje Jans, geboren in 1674. Cornelis Eedes Pel is overleden in 1766, en zijn vrouw overleed in 1769. Hun zoon Jan Cornelis Pel is geboren in Mensingeweer. Jan trouwde in Den Hoorn met de uit Mensingeweer afkomstige Trijntje Jacobs. Hij werd pelmolenaar in Sneek, waar hij in 1760 is overleden. Zij kregen een zoon, Cornelis Jans Pel.

Deze Cornelis Pel trouwde op 14 december 1771 met Bouwke Cornelis uit Den Ham. In de akte staat bij Pel vermeld 'van Sneek'. Hij was pelmolenaar op de standerdmolen in Losdorp, en heeft na het overlijden van zijn ouders de pelmolen in Mensingeweer overgenomen. In 1783 heeft hij de molen in Losdorp verkocht.

De standerdmolen in Mensingeweer is in opdracht van Cornelis in 1785 afgebroken waarna hij in dat zelfde jaar een nieuwe pelmolen in de vorm van een moderne achtkantige stellingmolen met doorlopende achtkantstijlen heeft laten bouwen.

In Augustus 1801 was Cornelis Jans Pel nadat hij bekend had

gemaakt zijn molen te willen verplaatsen naar Winsum op aanzoek van een aantal ingezetenen uit Winsum aanwezig op een vergadering. Een zekere P.G. Tichelaar welke ook bij deze vergadering aanwezig was, wilde ook op die plaats een pelmolen oprichten, maar zijn verzoek werd afgewezen.

De molen van Cornelis Jans Pel is in 1801 verplaatst vanuit Mensingeweer naar Winsum. Maar al in 1803 boden Cornelis Jans en zijn vrouw hun sterke en 'wel betimmerde' pelmolen, met daarbij horende woning, schuur en tuin te koop aan.

MOLEN TE KOOP

De molen werd gekocht door Nicolaas Jacobs Sijtsma. Na het overlijden van Nicolaas Jacobs Sijtsma op 5 juni 1825 heeft Jacob Wybes Brommersma, die vanaf 1823 als knecht op de molen werkzaam was, de pelmolen overgenomen en bediende de molen tot 1839, want toen zette hij de pelmolen met bijbehorende behuizing, schuur en hut te koop.

De molen werd aangekocht door Gerrit Allershof Hopma die tot 1862 met de molen gepeld heeft. De molen werd vervolgens overgenomen door Geert Luitjes Wiersema, die tot zijn overlijden in 1887 op de molen gewerkt heeft. In 1878 is de nog bestaande stenen schuur vlak naast de molen gebouwd. Op een ingemetselde gevelsteen is te lezen:

Gebouwd 1878

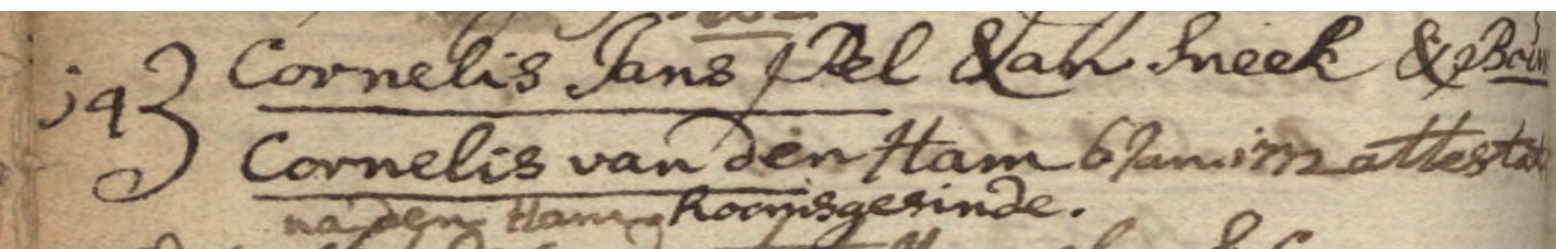
G.L. Wiersema

A.B. Hopma

SCHADE EN HERSTEL

De weduwe van Geert Luitjes, Aaltje Bartels Hopma werd met het overlijden van haar man in 1887 de eigenaar. Haar zoon Luitje Geert Wiersema bediende de molen en nam het windbedrijf van zijn moeder over.

De houten bovenas is vervangen door een gietijzeren bovenas van de fabrikant De Prins van Oranje uit 1890 met het nummer 1373. Of deze gietijzeren bovenas in 1890 gestoken is, is niet bekend. De molen was later uitgerust met een ijzeren zeilroede, en een ijzeren zelfzwichtende roede. Door harde wind is op 1 februari 1935 is tijdens het pellen de ijzeren zeilroede gebroken. Hierbij liepen ook de lange spruit, de stelling en de naastgelegen schuur schade op. Luitje Geert had zich daarom voorgenomen om tot afbraak van de molen over te gaan. Dit is niet door gegaan, want de schade werd hersteld en een nieuwe roede werd gestoken. Sindsdien zijn beide roeden zelfzwich-

tend. Luitje Geert Wiersema heeft tot aan zijn overlijden in 1939 met de molen gespeeld.

VAN WIND NAAR MOTORMALEN

Daarna volgde overname door de mechanische pellerij Benes in Hoogezand. De N.V. Benes kocht de molen waarna in 1941 de beide pelstenen inclusief de pelzolder, en de waaierij uit de molen gesloopt zijn. Sindsdien moet men de stellingdeuren betreden door een trappetje. Een aantal onderdelen van de pellerij zijn aanwezig gebleven, waaronder een pelromp, een pelspil en een zwaai balk.

De molen werd vanaf 1941 door de N.V. Benes verhuurd aan R. Hoogstra, en vanaf 1950 aan A. Muda.

Wel werd er door G. Benes een motormaalstoel aangeschaft. In 1947 liep de stelling wederom flinke schade op door een zware storm. De molen was in 1948 nog veel op windkracht in bedrijf, ondanks de plaatsing van de motormaalstoel.

RESTAURATIE

De molen raakte enkele jaren later ernstig in verval en kwam zelfs stil te staan. H. van Hoorn, molenaar en voormalig eigenaar van de andere Winsumer molen De Ster, nam de Vriendschap over van N.V. Benes, en schonk de molen in

Vrijwillig molenaar Martijn Scholtens

1967 voor een bedrag van 1 gulden aan de gemeente Winsum. De gemeente Winsum heeft het rietdek op het westkant van de romp vervangen zodat de molen weer waterdicht was. De molen werd compleet gerestaureerd in 1975-1976, waarbij ook het rietdek op het oosten van de romp werd vervangen. De Vriendschap kreeg verder onder meer een geheel nieuwe stelling en een nieuwe kap. Het werk werd uitgevoerd door Dunning Molenbouw uit Adorp.

De molen is in 1992 overgenomen door de Molenstichting Winsum. In 1994 is in opdracht van de Molenstichting het rietdek op het westen vervangen. In 2006 werd de molen voorlopig stil gezet en zijn de kleppen verwijderd wegens de slechte staat van het gevlucht. De staartconstructie is vernieuwd in september 2008, ook de korte spruit met de achterkeuvelens van de kap en de kruilier werden vervangen. In maart 2011 werd een nieuwe binnenroede gestoken en voorzien van aluminium kleppen, zodat na vijf jaar stilstand weer sprake was van een maalvaardige molen. Zomer 2016 wordt de windpeluw vervangen en het riet op de kap vernieuwd.

VRIJWILLIGE MOLENAARS

Een nieuw tijdperk was aangebroken, de nieuwe molenaar was een vrijwillige molenaar. Rias Bakema was gedurende 30 jaar zowel op de Vriendschap als op de Ster actief. Jans van der Meulen is vrijwillige molenaar geweest van 2001 tot 2015. Momenteel is Martijn Scholtens vanaf 2011 de vrijwillig molenaar van zijn Vriendschap.

KOPPEL MAALSTENEN

Vermoedelijk is in opdracht van Geert Luitjes Wiersema omstreeks 1878 een koppel maalstenen in de molen geplaatst op de eerste zolder onder de stelling, dit omdat de molen oorspronkelijk gebouwd is als pelmolen en hierdoor geen steenzolder heeft. Simpelweg omdat de beide pelstenen en de waaierij ook nog op hun plaats zaten kwam het koppel maalstenen ver naar buiten te liggen waardoor de afstand tussen het spoorwiel en de schijfloop moest worden overbrugd met een extra wiel. Hierdoor draait de looper net de andere kant op als gebruikelijk.

Pas na 1941 kreeg de molen de naam De Vriendschap, daarvoor had de molen geen naam.

Op het spoorwiel bevindt zich naast het kammen luiwerk nog een wiel met 19 kammen die aangedreven werd door het spoorwiel, waarop een lopende band aangedreven werd. Dit is onder andere aan slijtsproen in een korbeel nog duidelijk herkenbaar. Misschien voor een eventuele koekenbreker.

BIJZONDERHEDEN DE VRIENDSCHAP

- De molen is in 1785 in Mensingeweer gebouwd als opvolger van een standerdmolen. Vermoedelijk stond het achtkant in Mensingeweer met het ondertafelement op

de begaande grond. Pas na de verplaatsing naar Winsum in 1801 is de molen op hoge stiepen geplaatst. Dit had als voordeel een extra zolder voor opslag, maar leverde ook meer windvang op.

- Het achtkant bestaat uit doorlopende achtkantstijlen vanaf de voet tot aan het boventafelement.
- Boven in het achtkant mist de gebruikelijke bintlaag voor een steenzolder waardoor het achtkant te slap bleek. Hier zijn met gebruikmaking van oude houten zeilroeden extra veldkruizen in het vierkant rondom de koningsspil aangebracht.
- De vangbalk is gemaakt uit een oude houten roede, waaruit aan de onderkant nog restanten van de heklatten uitsteken.
- Het spoorwiel is in het verleden tussen de koningsspil en de plooistukken dicht gemaakt waardoor een mas-sief, en dus sterker wiel is ontstaan.

Molen De Vriendschap draait vijfel elke zaterdag en is dan ook te bezoeken! Op afspraak is ook mogelijk. Meer informatie op www.molenstichtingwinsum.nl

MOLENAARS DE VRIENDSCHAP			
Cornelis Jans	Pel	1785 - 1804	
Nicolaas Jacobs	Sijtsma	1804 - 1825	
Jacob Wybes	Brommersma	1825 - 1839	
Gerrit Allershof	Hopma	1839 - 1862	
Geert Luitjes	Wiersema	1869 - 1887	
Aaltje Bartels	Hopma	1887 - 1901	weduwe G. L. Wiersema
Luitje Geert	Wiersema	1901 - 1939	
R.	Hoogstra	1941 - 1950	
A.	Muda	1950 - 1950	
Sacharias	Bakema	1976 - 2006	vrijwillig molenaar
Jans	v/d Meulen	2001 - 2015	vrijwillig molenaar
Martijn	Scholtens	2015 - heden	vrijwillig molenaar

Enkele vaktermen:

Zeilroede: wieken zijn voorzien van zeilen/doeken om wind te vangen (zie foto pag. 6)

Zelfzwiching: de wieken zijn voorzien van kantelbare kleppen die automatisch hun stand aanpassen aan de kracht van de wind.

Zwaaibalk: Een balk waarin de steen/pelspil in lagert. De zwaaibalk kan zwaaien/scharnieren, en zo kunnen de tandwiel en uit elkaar worden gehaald om de maalstenen uit het werk te zetten. (zie foto)

Korbeel: Korbelen behoren tot de constructie van de molen. (zie foto)

Koekenbreker: Een koekenbreker is een werktuig waarmee lijnkoeken worden gebroken. (Zie foto)

Koningsspil: De koningsspil is een lange verticale as van een molen. De spil die andere delen aan het draaien brengt. (Zie foto)

Korte & lange spruit: Een spruit is een horizontale witte balk die uit de kap steekt. Aan de spruiten zijn schoren en staartbalk bevestigd (samen de staartconstructie) waarmee de kap van de molen op de wind geschoven wordt (kruien). (Zie foto)

Achterkeuvelens. Zo wordt de achterkant van de molenkap genoemd. (Zie foto)

Waaierij: Een waaierij is een apparaat dat op een pelmolen na elke pelbeurt gebruikt wordt voor het schonen van de gepelde gerst. (Zie Foto)

Binlagaag: Horizontale constructie balk van molen waarop de vloer getimmerd is. (Zie foto)

Tafelement: Het boventafelement wordt ondersteund vanaf de achterkantstijlen door schuine balken, de hondsoren. (Zie Foto)

koekenbreker

korbelen

Korte en lange spruit

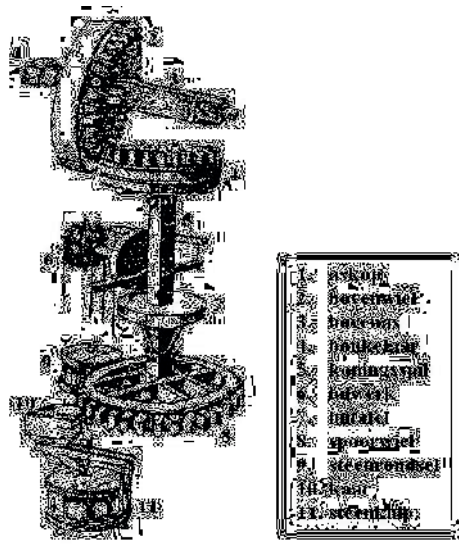
Zwaaibalk

Waaierij

Achtkant met bintlagen en boventafelement

Oorlog in Winsum

Lezing Jan van den Broek

Op 10 december 2015 hield oud-archivaris Jan van den Broek een lezing voor een groot publiek in de Hoogte. Deze lezing was gezamenlijk georganiseerd door de Historische Vereniging Winsum-Obergum en het Groninger Landschap. Op de website van de Groninger Archieven zijn diverse artikelen over dit onderwerp te vinden¹. Hieronder een weergave van uitsluitend dat deel van de lezing dat betrekking heeft op de gebeurtenissen in Winsum in de 80-jarige oorlog. Hiermee sluit het artikel goed aan op het overzicht door Joop Haak, elders in dit nummer.

Alvorens te beginnen met de bespreking van de oorlogshandelingen rond Winsum moet ik een opmerking van meer algemene aard maken. In tijden van oorlog – dat weten we – is de waarheid het eerste slachtoffer. Dat is niet alleen nu zo, dat was in de 16e eeuw niet anders. Ook toen gingen conflicten gepaard met ‘media wars’. Manipulatie van berichten en desinformatie zijn van alle tijden.

‘Onze’ Tachtigjarige Oorlog is reeds door de Staatsgezinde tijdgenoten geframed als een strijd tussen wrede Spaanse onderdrukkers enerzijds en vrome Nederlandse patriotten anderzijds. Er hadden ook wel Nederlanders aan de kant van de Spaanse koning gestaan, maar dat telde eigenlijk niet. Hun aantal was klein en het waren ofwel roomse verraders ofwel bijgelovige onnozelaars geweest die door hen om de tuin geleid waren.

Deze framing was nodig om na de overwinning van de Staatsgezinden de plooiën glad te kunnen strijken en de mogelijkheid te scheppen om mensen die elkaar eerst naar het leven hadden gestaan, later in de nieuwe constellatie op een vreedzame manier te laten samenleven. De schuld geven aan boze buitenlanders was toen – en is nog steeds – in zo’n geval een beproefd en werkzaam middel. Zo moest de verovering van de stad Groningen door Maurits en Willem Lodewijk in 1594 gepresenteerd worden als een ‘terugvoering’ van de stad naar de kant van de Staten-Generaal, ook al had Groningen nooit echt die keus gemaakt. Ook in 1594 was een groot deel van de stedelingen nog koningsgezind, al was het geloof in de almacht van de ‘allergrootmachtigste’ koning natuurlijk wel danig aan het wankelen gebracht. Van de Ommelanders weten we dat niet, maar het zou me niet verbazen als het daar ongeveer hetzelfde was. Het was voor de Staatse overwinnaars niet mogelijk om alle koningsgezinde Groningers en Ommelanders om te brengen, te verbannen of anderszins uit te schakelen. De bittere pil moest worden verguld. ‘De Groningers waren misleid door de Spanjaarden en konden er eigenlijk niets aan doen dat ze aan de verkeerde kant terecht gekomen waren’.

Maar dit is een leugen: onze Tachtigjarige Oorlog was een burgeroorlog. Willem Lodewijk en Maurits versloegen geen Spaanse troepen, maar Groningers, Ommelanders, Friezen, Westfalingen, Geldersen, Brabanders en Waalse Nederlanders. In de 14 jaar dat de strijd in het noorden heeft gewoed zijn hier slechts sporadisch en in vrij kleine aantallen Spaanse en Italiaanse eenheden actief geweest. Ook aan de Staatse kant vochten Nederlanders, aangevuld met vooral Engelsen en Schotten. Ook in 1580 en 1581, toen Ubbega en Winsum serieus met de oorlog te maken kregen, waren het vooral Nederlanders die tegenover elkaar stonden.

Alvorens daarop nader in te gaan is een korte inleiding over de toestand in Stad en Lande aan de vooravond van de Opstand noodzakelijk. De ‘Slag bij Heiligerlee’ (1568) wordt gezien als het begin van de Tachtigjarige Oorlog. Dat eerste treffen stond echter los van de maatschappelijke en politieke situatie in de noordoostelijke regionen van de Nederlanden.

In het zuiden waren de tegenstellingen op godsdienstig gebied – met de gevreesde inquisitie – een grote kwestie, de gefrustreerde adel voelde zich aan de kant gezet, stadsbesturen verzetten zich tegen de centralisatiepolitiek van de koninklijke regering, die uniformiteit nastreefde en inbreuk maakte op de gevestigde gewoonten. Vertegenwoordigers van de lagere adel verwoordden het ongenoegen toen ze landvoogdes Margaretha van Parma een verzoekschrift indienden waarin ze aandrongen op het intrekken van de ketterplakkaten.

BEELDENSTORM

Het algemene ongenoegen kwam tot een gewelddadige uitbarsting toen het gereformeerde volk in de zuidelijke Nederlanden de kerken bestormde. Hier in Groningerland stelde de beeldenstorm (zomer 1566) niet veel voor. Er zijn wel berichten over beeldenbrekerij in Winsum (de gebroeders Ripperda), Garsthuizen (Starkenborg), Oosternieland, Grijpskerk (Aykema’s), Garrelsweer, Ten Post, Woltersum, Obergum en Bedum, maar een massale volksbeweging, zoals in het zuiden, is er niet geweest. Soms werden heiligenbeelden preventief geruimd. In Groningen liet het stadsbestuur, uit overwegingen van openbare orde, zelf de Minderbroederskerk van beelden ontdoen.

Bartholt Entens van Mentheida

De hierboven genoemde conflictstof was ook in onze streken te vinden, maar de problemen waren hier niet van dien aard, dat ze tot gewapende strijd leidden. Het schema (fig. 2) suggereert veel meer duidelijkheid dan er in werkelijkheid was. Bovendien wekt het de indruk dat stedelingen en plattelanders tegenover elkaar stonden. Dat was beslist niet het geval. De plattelandsbevolking was voor haar levensonderhoud afhankelijk van de markt in de stad Groningen en stelde zich het liefst neutraal op; de adel echter voelde zich in zijn machtsaanspraken gehinderd door de dominantie van de stad en het stadsbestuur en probeerde al sinds de 14e eeuw met hulp van buitenaf de macht van de stad te beperken.

Toch kan men zeggen dat er in Stad en Lande sprake was van ruwweg drie tegenstellingen die tegelijkertijd speelden en door elkaar heen liepen. Daarbij moeten we bedenken dat er binnen deze groepen allerlei schakeringen waren en dat op alle drie de terreinen die hier onderscheiden worden een grote groep geweest moet zijn – niemand weet hoe groot ze was – die zich het liefst afzijdig hield. De meeste mensen gedroegen zich defensief en hadden het gewoon te druk met overleven.

Tegenstellingen in Stad en Lande:

Hervormingsgezinden	↔	Religieus behoudenden
Koningsgezinden	↔	Rebellen
Stedelingen	↔	Ommelander heren

De genoemde groepen vielen niet samen, ook al vertoonden ze flinke overlap. Zo waren de overtuigde katholieken meestal wel koningsgezind en stonden de protestanten doorgaans aan de kant van de rebellen. Maar er waren ook heel veel uitzonderingen. Overheersend was de oude tegenstelling tussen de stedelingen en de Ommelander heren die zich in de loop van de 16e eeuw had toegespitst. Katholieke hoofdelingen, de abten van de Ommelander kloosters en protestantse stadgers hadden een serieus loyaliteitsprobleem. Ook gereformeerde stadgers waren doorgaans vooral ‘Gronings’ gezind.

De groeperingen waren ook niet stabiel. Tot welke partij een burger of plattelander behoorde, hing af van zijn sociale status en individuele omstandigheden. De scheidslijnen liepen, zoals in vrijwel elke burgeroorlog het geval is, dwars door families en gezinnen heen. Daar komt nog bij dat de tegenstellingen op politiek en religieus gebied elk hun eigen begin en ontwikkeling kenden en ook niet steeds even hoog opliepen. Dat gold zowel voor de stad Groningen als voor de Ommelanden.

De als laatste genoemde tegenstelling (die tussen Stad en de Ommelander heren) was de oudste en verreweg het belangrijkste van de drie. Je kunt zonder overdrijving zeggen dat deze controverse de politieke gebeurtenissen van de 16e eeuw bepaalde.

Elders in de Nederlanden bestond zoiets niet. Geen wonder dat buiten Groningerland niemand er ook iets van begreep.

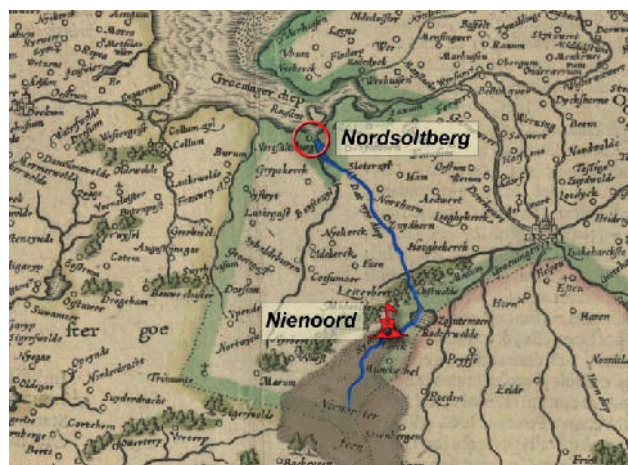
De kern van de Habsburgse Nederlanden lag in het westen en zuiden. Stad en Lande hoort bij de gewesten die pas laat onder de Habsburgers zijn gekomen. Friesland was in 1524 het eerste, daarna (1527) kwam Utrecht, Overijssel volgde in 1528, Stad en Lande in 1536 en Gelderland in 1543.

TEGENSTELLINGEN STAD EN OMMELAND

Deze Groningse problematiek hing samen met de eigenaardige fysisch-geografische omstandigheden en de vreemde loop van de geschiedenis. Daardoor waren Groningen en Groningerland een vreemde eend in de Nederlandse bijt. Het gewest zat heel anders in elkaar dan alle andere provincies.

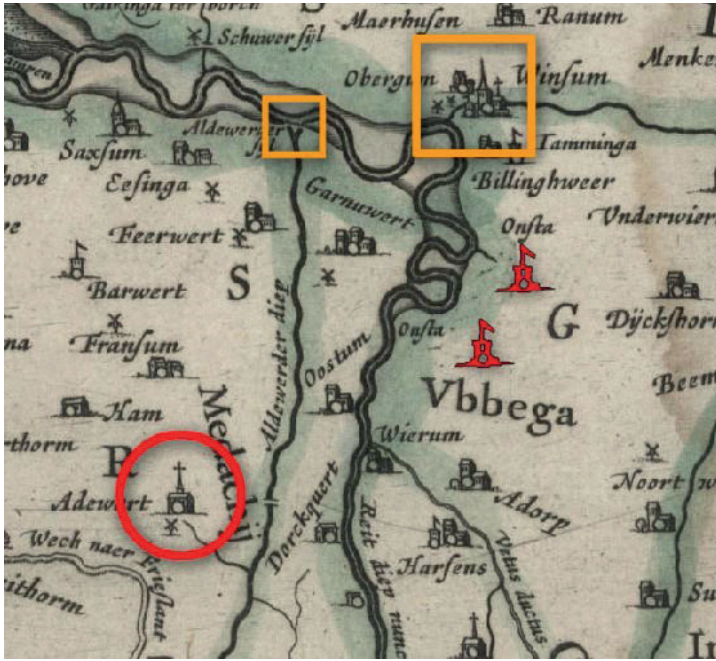
Die waren vrijwel allemaal al sinds onheuglijke tijd politieke en bestuurlijke eenheden, die elk onder een landsheer ressorteerden. De meesten hadden zelfs al heel lang dezelfde vorst. Groningen en de Ommelanden waren eeuwenlang zelfstandige eenheden geweest. Bij het aanbreken van de 16e eeuw, toen Stad en Lande te maken kregen met vorsten die het gebied onder hun vleugels wilden nemen, waren ze dat nog altijd, zij het dat ze met elkaar een verbond tot samenwerking hadden gesloten.

De Friese landschappen hadden vanaf de 13e eeuw geen landsheer. Geleidelijk had de stad Groningen het machtsvacuüm gevuld, een ontwikkeling die in de Ommelanden door sommigen positief werd beoordeeld, maar door anderen verafschuwd. De laatsten zagen de groeiende dominantie van de stad als een hinderpaal voor de realisatie van hun eigen ambities, die doorgaans gericht waren op het stichten van ‘heerlijkheden’ voor zichzelf en hun erfgenamen.

Situatie Nienoord en Nordsoltberg

Tot dusver is gesproken over de Ommelander heren en hun strijd tegen Groningen. Hoe dachten de gewone Ommelanders, de kleinere eigenerfden, de meiers, de kleine schippers en ambachtslieden? Zoals gezegd is over hun gezindheid vrijwel niets bekend. Maar uit de praktijk is duidelijk dat het hun weinig uitmaakte. Ze kozen partij voor degenen van wie ze het minste last hadden. Dat konden soms de Ommelander heren zijn, maar heel vaak ook de stad Groningen, waarvan vele plattelanders in economisch opzicht afhankelijk waren. Halverwege de jaren zeventig, terwijl elders in de Nederlanden een gewapende opstand tegen de regering van Filips II woedde, bereikte de ruzie tussen Stad en Lande een voorlopig hoogtepunt. Begin 1575 besloten de Ommelanders het verbond met de stad op te zeggen op grond waarvan hun voorgangers zich 40 jaar eerder samen met de stad Groningen als één gewest bij de Habsburgse Nederlanden hadden geschaard. Nu wilden ze als een zelfstandige politieke eenheid verder. Volgens de stad kon dat helemaal niet. Stad en Lande waren volgens de stedelingen één corpus en waren als zodanig door de Habsburgers erkend. Zij vonden dat de Ommelanders helemaal het recht niet hadden om zich van de stad af te scheiden.

Slag bij Aduarderzijk

Maar in de praktijk gebeurde dat wel degelijk. De Ommelander Staten (hoofdelingen, abten, eigenerfden en volmachten) gingen hun eigen vergaderingen houden en organiseerden de economie buiten de Groninger markt om. De Groningers konden protesteren wat ze wilden, door de politieke ontwikkelingen in de Zuidelijke Nederlanden was er geen instantie meer die haar kon helpen. Integendeel. De door de Staten-Generaal aangestelde graaf van Rennenberg helde over naar het Ommelander kamp.

In deze periode was het beleid van het stadsbestuur zwakend en onduidelijk. Soms leek het toe te willen geven aan de eisen van de Ommelander heren, dan weer zette het de hakken in het zand. Dat hangt samen met de ongewoon grote invloed die het gewone volk in Groningen op het beleid had. Daardoor had het stadsbestuur veel minder vrijheid van handelen dan elders. Het gewone stadsvolk was doodsbang zijn werk en inkomen te verliezen wanneer de Ommelander hun eigen gang zouden kunnen gaan. De magistratspersonen hadden meer overzicht – ze waren grote ondernemers of geleerden die ook buiten Stad en Lande hun licht hadden opgestoken, vaak ook waren ze verwant met Ommelander en hadden waardevolle bezittingen in de Ommelander – maar konden niet tegen het volk op. Dat was vatbaar voor allerlei impulsen en geruchten. Daar regeerde, zouden wij zeggen, de ‘onderbuik’.

Het absolute toppunt (of dieptepunt!) van de controverse tussen Groningen en Ommelander was de arrestatie van 26 Ommelander heren die in november 1577 voor een vergadering in de stad waren. Opmerkelijk is dat ook protestantse burgemeesters, zoals Reint Alberda en Derck Schaffer, bij degenen hoorden die deze maatregel onderschreven. In dit conflict speelde religieuze gezindheid geen enkele rol.

Met de overige Ommelander (hoge geestelijken, jonkers, eigenerfden en volmachten) probeerde het stadsbestuur tevergeefs om tot een vergelijk te komen.

Van buitenaf leken de twisten tussen Stad en de Ommelander jonkers onbegrijpelijk, maar voor de deelnemers was het een zaak van leven en dood. Buiten Groningerland was er niemand die zich iets kon voorstellen bij deze ruzies. Het ging de regering in Brussel boven de macht om hieraan iets te doen. Ook

Willem van Oranje snapte er niets van. Voor hem telde alleen het geld dat hij nodig had voor zijn opstand, de ingewikkelde kwesties in het verre noorden interesseerden hem niet.

DE COUP VAN 3 MAART 1580

In 1580 meenden de Groningers dat de stedelijke belangen het best gediend waren door – samen met stadhouder Rennenberg – de kant te kiezen van Filips II. Deze wending is de geschiedenis in gegaan als het ‘Verraad van Rennenberg’ van 3 maart 1580.

Het belangrijkste motief daarvoor was geweest dat de Ommelander heren zich aan de zijde van ’s konings rebellen hadden geschaard. Het stadsbestuur kreeg nu wel de steun van de belangrijkste Ommelander kloosteroversten, waaronder de abt van Aduard. Overigens hadden de Groningers niet veel vertrouwen in de wankelmoedige Rennenberg. In de voorgaande jaren had deze bij herhaling de kant van de anti-Groningse Ommelander heren gekozen. Hij had in 1578 Bartold Entens opgedragen 12 vendels aan te nemen om de stad Groningen te bestrijden en had in 1579 zelf vanuit Winsum de stad gewapenderhand bestreden. Op 9 juni 1579 was het zogenaamde ‘Tractaat van Winsum’ gesloten. De stad had daarbij het onderspit gedolven en was gedwongen om gijzelaars te stellen die in Kampen werden geïnterneerd.

De aanleiding tot de coup van 3 maart 1580 was de revolte van de calvinisten in Friesland, de stroom van Friese vluchtelingen die een goed heenkomen in Groningen zochten en de angst die dit in Groningen teweeg bracht. Zoiets stond hier ook te gebeuren. Op 3 maart 1580 werd de helft van het stadsbestuur – de protestanten in de stad waren oververtegenwoordigd in de bestuursorganen – buitenspel gezet. Een deel van Rennenbergs regiment volgde zijn kolonel, een ander deel zijn plaatsvervanger, overste-luitenant Bartold Entens.

Uit haat jegens Groningen hadden de belangrijkste Ommelander heren in 1579 de Unie van Utrecht getekend, op 3 maart 1580 volgde, met een jaar vertraging, de weeromstuit: de Groningers kozen samen met Rennenberg voor de koning. Na de coup van 3 maart 1580 gingen Staatsgezinde strijdkrachten meteen over tot belegering van de stad Groningen. De stadspoorten bleven 3,5 maand gesloten. De regering in Brussel werd gealarmeerd en begon met het voorbereiden van een hulpactie om Groningen te ontzetten. Het opzetten van een dergelijke operatie kostte echter veel tijd. Hiermee komen we bij het militaire deel van dit verhaal. (Meer over de organisatie van het leger is te vinden in het kader op p. 13.)

Een regeringsleger onder leiding van Maarten Schenck van Nideggen versloeg de Staatsgezinde strijdkrachten op 17 juni 1580 in de slag bij Hardenberg en veegde daarna de Ommelander schoon. Vele Ommelander – gesproken wordt van 400 families – weken uit. Het waren vooral de openlijke tegenstanders van de stad Groningen die de wijk namen. Onder hen waren er ook die bang waren voor de inquisitie.

Onder degenen die uitweken was ook Wigbold van Ewsum, die naar zijn residentie ten zuiden van Midwolde ook wel ‘Nienoord’ werd genoemd. Hij wist dat de Groningers hem als de belangrijkste raddraaier beschouwden. Ook hijzelf zag zich zo: hij beschouwde zich als de belangrijkste Ommelander en leider van het verzet tegen Groningen. Hij hoopte voor de Staten-Generaal stadhouder van de Ommelander te kunnen worden. De heer van Nienoord genoot een tijdlang de sympathie van de graaf van Rennenberg, die na de Pacificatie van Gent door de Staten tot stadhouder was benoemd.

WIGBOLD VAN EWSUM

Wigbold van Ewsum had in 1554 bij boedelscheiding de Nienoord gekregen. Daarna stak hij zich diep in de schulden voor de opzet van zoutziederijen bij de Opslag en de verving in Vredewold. Abel Eppens laat zich in zijn kroniek niet onverdeeld gunstig over Nienoord uit: Wigbold van Ewsum ‘verclaerde die meeste to wesen, gelick ock sijn vorvaderen over 500 jaren,’ en gedroeg zich ook daarnaar. Deze houding werd hem door zijn collega-Ommelanders niet in dank afgenomen. Ofschoon hij bij zijn achterban allesbehalve goed lag, vroeg en kreeg Nienoord op 1 oktober 1580 van de Staten-Generaal de opdracht om een regiment van 6 vendels op te richten. De Staten-Generaal konden dat verzoek gemakkelijk inwilligen, want het kostte hun niets. Onderdeel van het besluit was dat de Ommelanden zelf voor de kosten zouden opdraaien.

Toch was dit – van de kant van de Ommelanders – geen lichtzinnig idee. De andere opstandige gewesten, Friesland voorop, pleitten er namelijk voor om de Ommelanden eenvoudig aan plundering bloot te stellen. Het zou dan binnen de kortste keren ontvolkt en leeg zijn, waardoor de vijand zijn economische basis zou kwijtraken. Een dergelijke tactiek van de verschroeiende aarde zou uiteraard ten koste gaan van de bezittingen van de Ommelander heren (en de gewone bevolking). Het spreekt voor zich dat dezen hun best deden om dit te voorkomen. Door Wigbold van Ewsum de verantwoordelijkheid te geven, hoopte men de algehele verwoesting te kunnen vermijden.

Ewsum noemde zich in een document van 10 december 1580

Johan Rengers van Ten Post

‘vanwegen die Princelicke Doerluchticheit und der Naerder Geunieerde provintien bestelter overster’. Zoals gezegd bestond het regiment van Wigbold van Ewsum uit 6 vendels. Dat is niet veel, maar de heer van Nienoord kende het land goed. Hij wist waar de strategisch belangrijke posities waren en zou met een handjevol soldaten een maximaal effect kunnen bereiken.

Nadat de koninklijke troepen de Ommelanden van rebellen hadden gezuiverd trokken ze de Lauwers over om daar hetzelfde te gaan doen. De campagne liep echter vast voordat de stad Steenwijk in ’s konings handen viel. Terwijl Rennenberg en zijn leger voor Steenwijk lagen, maakte Wigbold van Ewsum van de afwezigheid van de regeringstroepen gebruik door zich met zijn nieuwe regiment in Winsum te nestelen. Winsum ligt gunstig: de plaats was gemakkelijk te verdedigen en (vanaf zee) te bevoorraden.

WINSUM BEZET

Bij de strijd op het platteland speelden kerken en borgen een hoofdrol: dat waren stenen gebouwen die als militaire bases dienst deden. In Winsum werd de verdedigbare kern van de plaats gevormd door de beide Ripperdahuizen en de kerk daartussenin. In acht dagen tijd werden wallen opgeworpen en poorten gebouwd. Nienoord meende de zaak onder controle te hebben en riep de naar Westerlauwers en Oost-Friesland uitgeweken Ommelanders op om terug te keren naar huis en haard. Ze weigerden echter te komen. Volgens hen moesten eerst de onderlinge verhoudingen op orde gebracht worden en bovenal – aldus Abel Eppens – moest iedereen erkennen dat het eerst en vooral ging om het Rijk Gods.

Door Winsum te bezetten ontnam Nienoord de regeringsgezinden ook de mogelijkheid om schatting te heffen. De

HET LEGER

Het leger was een echte bedrijfstak. Dienstplicht zoals wij die vroeger kenden, bestond niet. Alle soldaten waren beroepsmilitairen. In theorie betaalde de koning of de regering de troepen, maar de praktijk was meestal anders. De inkomsten van het leger bestonden uit roof, buit en ‘rantsoengeld’ (losgeld) van gevangenen. De woorden ‘roof’ en ‘plundering’ suggereerden willekeur. Maar dat is niet helemaal juist. Soldaten mochten niet zomaar plunderen. In een goed geregeld leger gaven officieren aan waar de soldaten hun gang konden gaan. Ze werden in toom gehouden door de krijgstucht. Er was binnen het leger sprake van een aparte rechtspleging.

Het leger bestond uit regimenten, waarvan de omvang sterk kon verschillen (600-2000 man en meer). Wanneer een leger met verschillende regimenten te velde trok, beruiste de op- perste leiding bij de veldoverste en zijn staf.

Aan het hoofd van een regiment stond een door of namens de koning aangestelde kolonel. In het Staatse leger waren de Staten-Generaal de autoriteit die de kolonels benoemde. De kolonel kreeg van regeringswege geld om een regiment op te richten. Voor de functie van kolonel kwamen vooral hoge

edelen in aanmerking.

Wanneer een nieuw regiment moest worden opgericht werd een kolonel benoemd die vervolgens contact zocht met te goeder naam en faam bekend staande kapiteins (‘hoplieden’). De kapiteins waren een soort militaire ‘aannemers’. Ze sloten een contract met de kolonel, die op zijn beurt zorgde voor officiële aanstellingsbrieven (‘patenten’). Vervolgens organiseerden de kapiteins de werving van soldaten.

Die waren er doorgaans genoeg. Er waren in deze tijd vele jongemannen die niets te doen hadden. Het klinkt cynisch, maar is wel de realiteit: de oorlog ruimde de bevolkingsoverschotten op. Vooral op het platteland was er een overschot aan mannen. In de steden was dat – als gevolg van de epidemieën – anders.

Een regiment bestond uit een aantal compagnieën van 100-300 manschappen. Meestal was de kolonel, die meestal ook andere (hoge) civiele functies bekleedde, zelf niet te velde. Zijn plaats aan het hoofd van het regiment werd meestal ingenomen door de overste-luitenant.

Groninger burgemeester Albert Rolteman zag het penibele van de situatie in: ‘Wat kunnen we doen? Ewsum zit in de geldkist!’ Vanuit Winsum pleegde Nienoord aanslagen op de stad Groningen (Schuitemuiversschans), Appingedam en dorpen in de buurt.

Winsum lag, net zoals de stad Groningen, als een ‘spin in het web’ en had een eigen haven Er werd, net zoals in Appingedam, een waag opgericht. In de jaren 1579-1580 kwamen de anti-Groningse Ommelanders hier vaak voor vergaderingen bij elkaar. Ze wilden hier ook hun eigen gewestelijke rechtbank inrichten, die de plaats moest innemen van de Hoofdmannenkamer in de Stad.

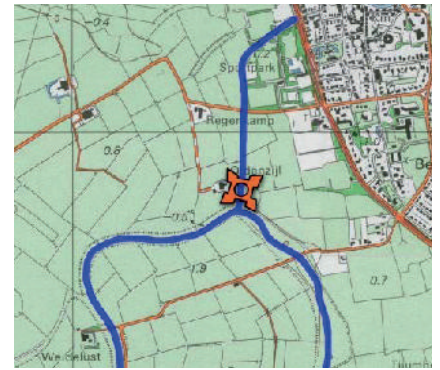
In januari van het jaar 1581 trok Wigbold van Ewsum vanuit Winsum naar de Eemsmond en eiste Delfzijl op. De koningsgezinde bezetting ging niet op de eis in en Nienoord zette niet door. Wel verjoeg hij regeringstroepen uit Appingedam en omstreken. Daarna begaf hij zich met 5 vendels vanuit Winsum naar Steenwijk om mee te helpen de koningsgezinde belegeraars van die stad te verjagen. Hij liet een kleine bezetting in Winsum achter.

De Groningers dachten van deze gelegenheid gebruik te kunnen maken om Winsum in te nemen en uit te schakelen. Daarvoor konden ze beschikken over de 3 vendels die ze na 3 maart 1580 op eigen kosten hadden opgericht. Daarnaast was er natuurlijk het gewone burgerleger, dat uit acht compagnieën bestond, twee uit elke kluft (stadswijk).

Eind januari 1581 legerden twee door Groningen betaalde vendels en het ‘schuitemuiversvendel’ zich in het huis te Wetsinge. Daar kwamen later nog twee burgervendels bij. Het was de bedoeling om van daaruit Winsum aan te pakken.

Op 20 februari 1581 braken de Staatse soldaten van Winsum de kerk en pastorie van Bellingeweer af. Ook het Tammingahuis werd gesloopt. Deze stenen gebouwen lagen te dicht bij Wetsinge en zouden door de Groningers gebruikt kunnen worden om dichterbij Winsum te komen. Mede als gevolg van deze maatregelen liepen de Groningse pogingen op niets uit.

De plattelandsbevolking was blij met de terugkeer van de loyale troepen, want ze had het jaar tevoren veel last ondervonden van de Staatse hoptlieden. Dezen hadden – overeenkomstig de opzet! – op de bevolking geteerd.

Staatse schans bij Oldenzijl

De plattelanders verwachtten dat de orde bij de koninklijken beter zou zijn en dat ze zelf minder zouden hoeven te betalen.

Zoals we zagen lagen de koninklijken in Wetsinge en Sauwerd; daartegenover legden de Staatse uit Winsum een schans bij de Winsumerzijl. De zijl zetten ze open om het water over de lage landen te laten lopen. Ondertussen haastte ook Nienoord zich terug naar Winsum. Op 4 maart 1581 werd in Groningen het bericht ontvangen dat Ewsum met zes vendels vanuit Dokkum onderweg was naar Winsum.

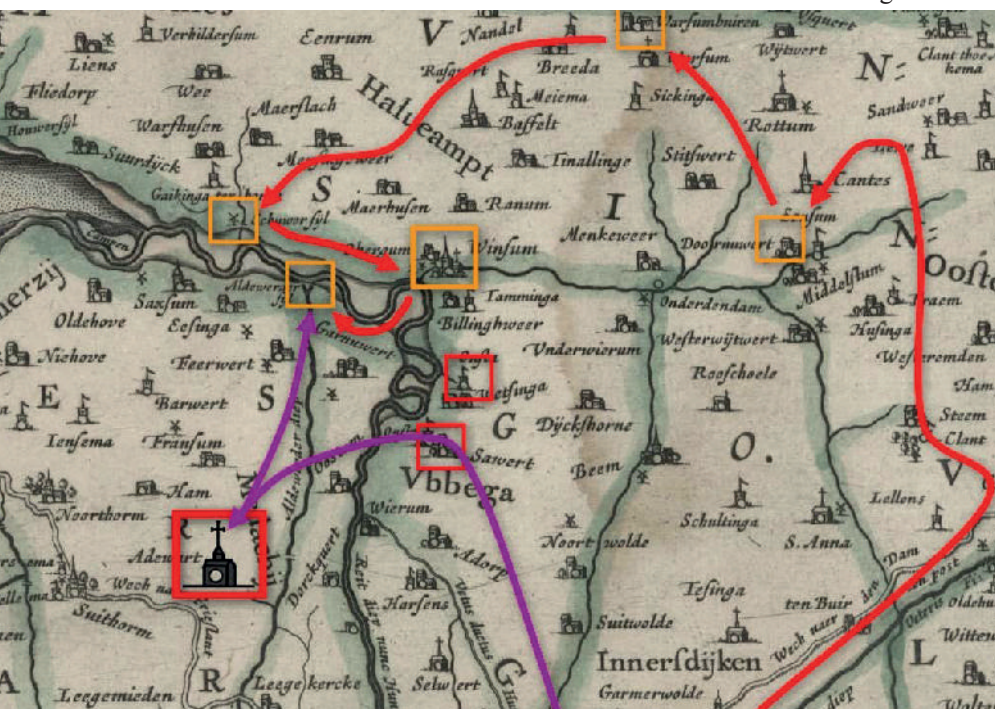
DE SLAG BIJ ADUARDERSIJL

Zo begon een nieuwe fase in de strijd in de Ommelanden. De koningsgezinde Geldersen, die zich eerst in Wetsinge en Sauwerd hadden gelegerd, staken het Reitdiep over en bezetten het klooster Aduard of wat daarvan over was. Van daaruit wilden ze de schans op de Aduarderzijl aanvallen, die in handen van de rebellen was. Aan de andere kant probeerde Nienoord vanuit Winsum Loppersum te nemen. Hij werd echter door Tassis en zijn Friese regiment teruggedreven in de richting van Middelstum. Daarop bezette hij de kerk van Toornwerd, maar werd op 20 april ook vandaar verdreven.

De rebellen wisten de schans bij de Aduarderzijl te houden, in weerwil van pogingen die door het koningsgezinde Gelderse regiment vanuit Aduard werden ondernomen om hen daaruit

de verjagen. Ze hadden de deuren uit de zijl gehaald, zodat het zeewater vrij naar binnen stroomde. In mei ging Wigbold van Ewsum, die inmiddels versterking had gekregen van een aantal uit Gelderland afkomstige vendels, zelfs over tot een belegering van de koningsgezinde Geldersen in Aduard. Hij deed dit nadat hij de koningsgezinden uit de schans op de Aduardersteentil had verdreven. Op 23 mei 1581 leed hij echter een zware nederlaag bij Aduard. Tijdens hun opmars naar Winsum kunnen eenheden van het Friese regiment of ruiters van Maarten Schenck van Nideggen gelegerd zijn geweest in de kerk van Tinallinge en daar de tekeningen hebben achtergelaten die door Guus Frumau zijn beschreven²

Op 27 mei 1581 nam overste Tassis, die vanuit Toornwerd een omtrekkende beweging had gemaakt, de Schaphalsterzijl in. Een paar dagen daarna, op 31 mei, deden zijn troepen een vergeefse aanval op de Winsumerzijl. Ze werden met veel verliezen teruggeslagen. Op 4 juni probeerde hij het opnieuw. Met 80 kanonschoten werd een deel van de schans plat-

Regeringsleger in opmars

geschoten; de bezetting vluchtte naar Winsum en wie zich niet op tijd uit de voeten wist te maken werd afgemaakt. Tassis stak vervolgens vanuit het noorden het Reitdiep over en begon met negen vendels het beleg van Aduarderzijl, dat door een Staatsgezind vendel onder bevel van de edelman Schelto Jarges werd verdedigd. De regeringstroepen namen de sterkte op 6 juni 1581. Ze waren zo gebeten op de Staatsen dat ze zelfs de zieken en gewonden afmaakten. Volgens de verhalen waren er twee overlevenden. Overste Tassis raakte zelf gewond aan het gezicht en moest voor behandeling naar Groningen. Nienoord had toen alleen nog Winsum en Warffum.

Ondertussen was in Groningen het bericht ontvangen dat er versterkingen onderweg waren: Staatse troepen vanuit Holland waren in Lemmer aangekomen, Verdugo was met een leger de Rijn overgestoken.

ONDERHANDELINGEN IN WETSINGE

De volgende dag, 7 juni 1581, vertrok Rennenberg met zijn zuster vanuit Groningen naar Wetsinge; het grootste deel van de Groninger Raad besloot hem de volgende morgen vroeg achterna te reizen. De Groningers wantrouwden Rennenberg en roken onraad. Had de stadhouder in het verleden geen sympathie voor de Ommelanders getoond? De kans bestond dat Rennenberg en de leiders van de opstandige Ommelanders het op een akkoordje zouden gooien en dat de Stad dan aan het kortste einde zou trekken. Om die reden wilden de Groningers de volgende dag zelf deelnemen aan de besprekingen die in Wetsinge zouden worden gehouden.

Diezelfde avond echter ontving Rennenberg in Wetsinge enkele gijzelaars uit het Staatse kamp. Ze werden daar met veel drank onthaald. Nienoord had eerder die dag al aangegeven te willen onderhandelen. Hij wilde echter alleen met Tassis praten, niet met Rennenberg. Deze stemde ermee in dat het zou gaan zoals Ewsum wilde. Waarschijnlijk vond Wigbold van Ewsum het beneden zijn waardigheid om met een verrader te spreken. Hij had liever van doen met een echte vijand, zoals Tassis.

De volgende dag, op 8 juni 1581, is volgens plan in alle vroegte (om 4 uur 's morgens) een zware delegatie vanuit Groningen naar Wetsinge vertrokken. Luitenant-stadhouder dr. Johan de Mepsche en vier Hoofdmannen gingen er samen met de raadsheeren heen. Het doel van de Groningers was om:

'int parlementeren mit den viant in Wijnsum inrhedich to sijn ende tbehindern dat Wigbolt van Ewsum ende de lantsaten neet gestedet mucht worden uth der schantse aldaer vrij to passeren, dan gevenckelick in Groeningen in versekertheyt gestelt worden, updat binnen corts geen nije krijch van den selven Ewsum untstaen mucht'.

Ze wilden dus als adviseurs bij de onderhandelingen betrokken worden om te voorkomen dat Van Ewsum en de Ommelanders vrijelijk uit de schans zouden mogen trekken. De kopstukken zouden gearresteerd moeten worden en naar Groningen gebracht, opdat Van Ewsum niet binnen korte tijd opnieuw een oorlog zou kunnen beginnen.

De Groningers kwamen echter te laat. Toen ze arriveerden waren de onderhandelingen, die op de Winsumerzijl werden gevoerd, al beëindigd en de handtekeningen waren gezet. Volgens de gemaakte afspraken mochten de rebellen, hun aanvoerder inclusief, vrij vertrekken. Vanuit militair oogpunt was

John Norris

de snelle overgave van Winsum voor beide partijen bijzonder welkom. De koninklijke legerleiding wilde zo min mogelijk verliezen lijden; bovendien waren er berichten dat er voor de Staatsgezinden hulp in aantocht was in de vorm van een Engelse strijdmacht onder bevel van John Norris.

Het was ook duidelijk waarom Wigbold van Ewsum zo'n haast had gehad. Die begreep ook wel dat het hem slecht zou vergaan wanneer hij in handen van de Groningers zou vallen. Hij kon veel beter proberen tot een akkoord te komen met 's Konings officieren, die natuurlijk niet zo'n haat tegen de Ommelander leiders koesterden als de Groningers.

Uit onvrede over de gang van zaken hebben de Groningers enkele maanden later bij de nieuwe opperbevelhebber, Francisco Verdugo, over Tassis geklaagd. Naar aanleiding daarvan is een gerechtelijk onderzoek ingesteld naar de gang van zaken bij de verovering van Winsum. De getuigen die later werden gehoord, allen officieren in het koninklijke leger, verklaarden dat haast geboden was, omdat het gerucht ging dat er ontzet onderweg was.

PLUNDERING EN SLOOP VAN WINSUM

Overeenkomstig het akkoord mocht Wigbold van Ewsum met zijn soldaten Winsum als vrij man verlaten. Hij trok zich terug naar Dokkum. Winsum is vervolgens geheel geplunderd door de Groningers en de soldaten; 11 Staatse vendels en vijf stukken geschut zijn buitgemaakt en naar Groningen overgebracht. Op 18 juni 1581 werden de poorten van Winsum naar de stad gehaald.

Toen de koninklijke soldaten klaar waren met plunderen en feestvieren, trokken ze via een schipbrug, die de stedelingen bij Winsum hadden laten leggen, naar Friesland om de vijand daar te bestrijden. Het stadsbestuur schreef in een brief: 'de vijand is nu "(Godt loff)" geheel uit de Ommelanden verjaagd'.

Een week na de verovering van Winsum was vanuit de Groninger burgerij bij het stadsbestuur aangedrongen op de algehele sloop van Winsum. Degenen die met het voorstel kwamen hadden op 15 november 1580 al gewaarschuwd voor de aankomst van de vijand. Ze hadden gelijk gekregen. Nienoord was na het mislukte beleg van Steenwijk inderdaad teruggekomen en had het opnieuw geprobeerd. De verontruste Groningers wilden 'wijder quaet' in de toekomst voorkomen.

Het stadsbestuur zal weinig moeite hebben gehad met het idee Winsum compleet te verwoesten, maar was bang daarmee de woede van de koninklijke regering over zich af te roepen. Het besloot daarom de zaak aan gouverneur-generaal Parma voor te leggen. Burgemeesters en Raad droegen hun syndicus Johan de Gouda – die aan het Hof in de buurt van Doornik vertoefde – schriftelijk op bij Parma te bewerken dat Winsum en Obergum met de grond gelijk gemaakt zouden mogen worden. (zie onderstaande afbeelding) In juli kon het stadsbestuur het volk niet langer in toom houden. Nog voordat er bericht van Parma kon zijn gekomen, rukten enkele burgervendels uit en legden Winsum volledig in de as.

Nog jarenlang zouden er bouwmaterialen, afkomstig van de gesloopte huizen, naar Groningen worden gebracht om hergebruikt te worden. Zo zijn stenen van de borgen gebruikt voor het verlaatmeestershuis dat in 1587 bij Stootshorn is gebouwd.

ROL WINSUM UITGESPEELD

Winsum en de Winsumerzijl speelden na 1581 geen rol van betekenis meer in de strijd tussen koningsgezinden en rebellen. Wel werd in september 1588 het idee geopperd om in Winsum of daar in de buurt een schans te leggen. De reden daarvoor was, dat kleine Staatse strijdgroepen vanaf zee invallen deden en de dorpen op het Hogeland brandschatten en gijzelaars maakten. Ze namen hun gevangenen mee naar hun bases, zoals Niezijl, Oostmahorn of Dokkum, en vroegen voor hun vrijlating hoge bedragen als losgeld ('rantsoen'). Op die manier financierden de Staatsen hun eigen oorlog. Om de 'uitvoer' van gevangenen te beletten dacht men er in Groningen goed aan te doen om op plaatsen waar de Staatsen met hun boten konden komen een steunpunt te maken. Daarvoor kwamen plekken als de Winsumerzijl, Schaphalsterzijl en Schouwerzijl in aanmerking. Het plan werd niet ten uitvoer gelegd, maar wel werd besloten een detachement soldaten in Winsum te leggen.

Twee jaar later werd aan koningsgezinde zijde gesproken over de verbetering van de steunpunten in Winsumerzijl en

Onderwierum of Onderdendam, waar ook troepen moesten worden gelegd. De bedoeling was te verhinderen dat rondtrekkende Staatse soldaten het vee uit de weiden stalen en wegvoerden. Ook op andere plaatsen, zoals Noorderhoogebrug, Selwerd, Schouwerzijl, den Hoorn en Abelstok moesten steunpunten worden gemaakt en bezet.

In juni 1591 hebben de Staatsen een groot aantal schansen in Groningerland veroverd. Daaronder was ook Winsumerzijl, dat ze in 1593 wilden versterken. In de nazomer van 1593 slaagde Verdugo er nog in een flink aantal van de Staatse bases te heroveren, maar dit succes duurde niet lang. De Spanjaard kreeg onvoldoende steun van de regering in Brussel, zijn offensief liep vast en zijn leger desintegreerde toen hij het door de Staatsen bezette Coevorden wilde heroveren (winter 1593-1594).

Zoals we allemaal weten is de 'schansenkrijg' in 1594 uitgelopen op de val van Groningen. Filips II had zich vertild aan een oorlog tegen veel te veel vijanden tegelijk. Terwijl de koninklijke regering in Brussel steeds gezag verloor, vermalen als ze werd tussen de eisen van de koning en geldtekort, groeide de kwaliteit van het Staatse leger en de bestuurlijke organisatie die het op de been hield.

Met de aansluiting van Groningen brak voor dit gewest een nieuwe tijd aan waarin veel van het oude verdween. Eén ding echter bleef: de vijandschap tussen de Stadgers en de Ommelander heren. Wat dat aangaat maakte het geen verschil dat de katholieke stadsbestuurders plaats hadden moeten maken voor gereformeerde heren.

Noten:

1. [www.Groningerarchieven.nl/Historie/Mengelwerk/Het Woldland in de Middeleeuwen en de strijd om Winsum in 1581](http://www.Groningerarchieven.nl/Historie/Mengelwerk/Het_Woldland_in_de_Middeleeuwen_en_de_strijd_om_Winsum_in_1581)
2. Guus Frumau, Zestiende eeuwse graffiti in de kerk van Tinallinge, *Infobulletin Winshem*, april 2013, 17e jrg, nr. 2

Burgemeesters en raad van Groningen aan syndicus Johan de Gouda

'U weet hoe gevaarlijk Winsum is voor Stad en Lande en hoe gunstig de plaats is voor de vijand. Men kan er van alle kanten gemakkelijk met schepen komen. Het is tot nu toe hun roofnest geweest, zoals dat in 1579 ook het geval was. Ze hadden het over "het dorp Groningen en de stad Winsum". Dat is vanzelfsprekend in strijd met de wil van God, maar desondanks hebben ze met het oog daarop al wel poorten, een waag en zelfs ten dele wallen gemaakt. Een van de poorten noemden ze "seer calumniëuselick ende schandaleuselijck" "Malcontentenpoort", de andere "Blauwvingerpoort". Dat is ook voor de koning een belediging. De huizen daar zijn allemaal al geplunderd en verwoest. De bewoners zijn met de vijand weggetrokken, de mooie huizen en dorpen in de omgeving zijn verwoest en verlaten. De mensen durven daarheen ook niet weer terug te keren en hun huizen te herbouwen, zolang Winsum en Obergum niet geheel en al zijn geslecht. Dringt er daarom bij Parma op aan dat "de voerbenoemde haetlijcke ende seer schadelijcke plaets Winsum Obergum moege voertan als nu rhede behindert, geheel ende all ruijneert, verneelt ende slicht gemaect worden". Dan heeft de vijand geen bolwerk meer tegen de stad en kunnen de goede plattelanders weer in rust daar in de buurt wonen. De hele burgerij vraagt hierom.'

Kerkpad 2-6 Obergum: van openbare school naar Kinderboekenhuis

In het voorjaar van 2016 is de Stichting Kinderboek Cultuurbezit verhuisd naar de voormalige Aula aan het Kerkpad in Obergum. Het huidige gebouw staat er sinds 1981, oudere Winsumers herinneren zich vast nog wel de openbare kleuterschool die er daarvoor stond. Dit is een passend moment om de bouwgeschiedenis van deze plek eens onder de loep te nemen.

Tineke van der Schoor

Hoe lang heeft het oude schooltje daar gestaan? Het eerste bericht over deze school vinden we in een document uit 1824, waar de heer H. Runsink, 'schoolonderwijzer van Obergum en Ranum' op 9 juli antwoord geeft op vragen van 'den Heer Schout der Gem. Winsum'. Het toenmalige gebouwtje was '7 El, 5 palm en 7 duim lang, Breed 5 Ellen, 4 palm 8 duimen, Hoog 3 Ellen, 5 duimen.' Enig spuurwerk naar oude maten leert dat dit circa 6x4 meter is, 210 m. hoog. Over de inrichting wordt gemeld dat de school is voorzien van acht grote banken, voorzien van inktpotten, voor de verlichting worden vier 'Engelsche lampen' gebruikt. Het gebouw kan volgens de onderwijzer niet goed worden voorzien van verse lucht, aangezien van de 8 'gezichten' er maar twee open kunnen. De school bood plaats aan maximaal 120 (!) kinderen in de leeftijd van 5 tot 12 jaar. Het aantal schoolkinderen varieerde met de seizoenen: 'des zomers 80 tot 90, des Winters 100 tot 120'. Daarnaast bezochten nog 30 à 35 personen gewoonlijk de avondschool!

'VREEZEN VOOR BENAAUWDHEID'

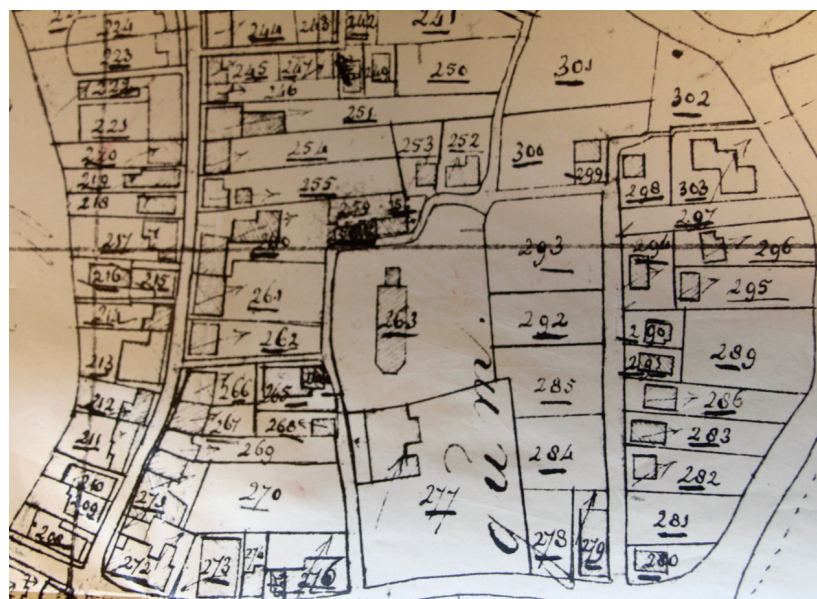
Twaalf jaar later, op 21 november 1836, schrijft de heer Runsink, onderwijzer der jeugd, een brief aan de burgemeester van Winsum. De school is met name in de wintertijd te klein om de meer dan 100 kinderen te herbergen. Hij meent dat het schoolgebouw op eenvoudige wijze vergroot kan worden. Dit is niet alleen zijn verlangen, schrijft hij, maar ook dat van de inspecteur van onderwijs en van veel ouders, 'waaronder er zelfs zijn die hunne kinderen niet naar de school durven zenden, vrezende dat zij door de benaauwdheid aldaar ongesteld

Gebouw openbare kleuterschool aan het Kerkpad, situatie tot 1980

zullen worden, dit is verleden week ook nog werkelijk het geval geweest met drie kinderen welke hier ongesteld geworden en de school hebben moeten verlaten'.

Er worden door de gemeente kennelijk plannen gemaakt om de school uit te breiden. Op 17 augustus 1840 heeft de heer Mr. A.L. Wichers, commies bij het provinciaal gouvernement van Groningen, met de burgemeester van Winsum en de Kerkvoogden van Obergum de locatie bezocht. Burgemeester G.B. Hopma was van mening dat deze uitbreiding het best kan

Kadasterkaart Obergum uit archiefmap, Archief Winsum

geschieden door aantrekking van de gang en kamer van de kosterij, aan de zuidkant der school. Men roept het advies in van timmerman Jacobus Dingo, die verschillende nadelen van deze oplossing aanvoert. Het zou de kosterij sterk verkleinen, de constructie van het dak zou problematisch worden en het zou 'eene wanstaltige bouwing' opleveren.

UITBREIDING KOSTERIJ

De commies doet vervolgens het voorstel om een kamer aan te bouwen voor de kosterij, haaks op de zuidoosthoek van de kosterij. Dit voorstel is 'eenparig goedgekeurd', ook door de aanwezige kerkvoogden M. Sichterman van de Brake, E. J. van Dijk en H. de Vries, 'mids zulks geschiede buiten hun bezwaar en bij openbare aanbesteding'.

Een stuk van de Staatsraad, gouverneur Rengers, bevat de bepalingen omtrent deze aanbesteding, die al op 26 augustus zal plaatsvinden. Het stuk is ter kennisgeving gezonden aan de commies, de burgemeester van Winsum, de kerkvoogden en de schoolopziener van het 3e district, de heer professor P. Hofstede de Groot. Een schets van de kosterij is bijgesloten, getekend als een soort bouwplaat. Met deze tekening, die overigens niet op schaal is, kan het schooltje zo weer in elkaar gevouwen worden (zie figuur 2). De begroting van het geheel komt uit op f. 450²

BESTUURLIJKE COMMOTIE IN 1860

De school is twintig jaar later alweer te klein; in 1860 zijn er opnieuw plannen om de school te vergroten. Het gemeentebestuur wil daartoe een hut (op afbraak) kopen, gelegen ten oosten van de school. Op 12 november 1860 schrijven de kerkvoogden in een reactie dat zij niet bereid zijn de school

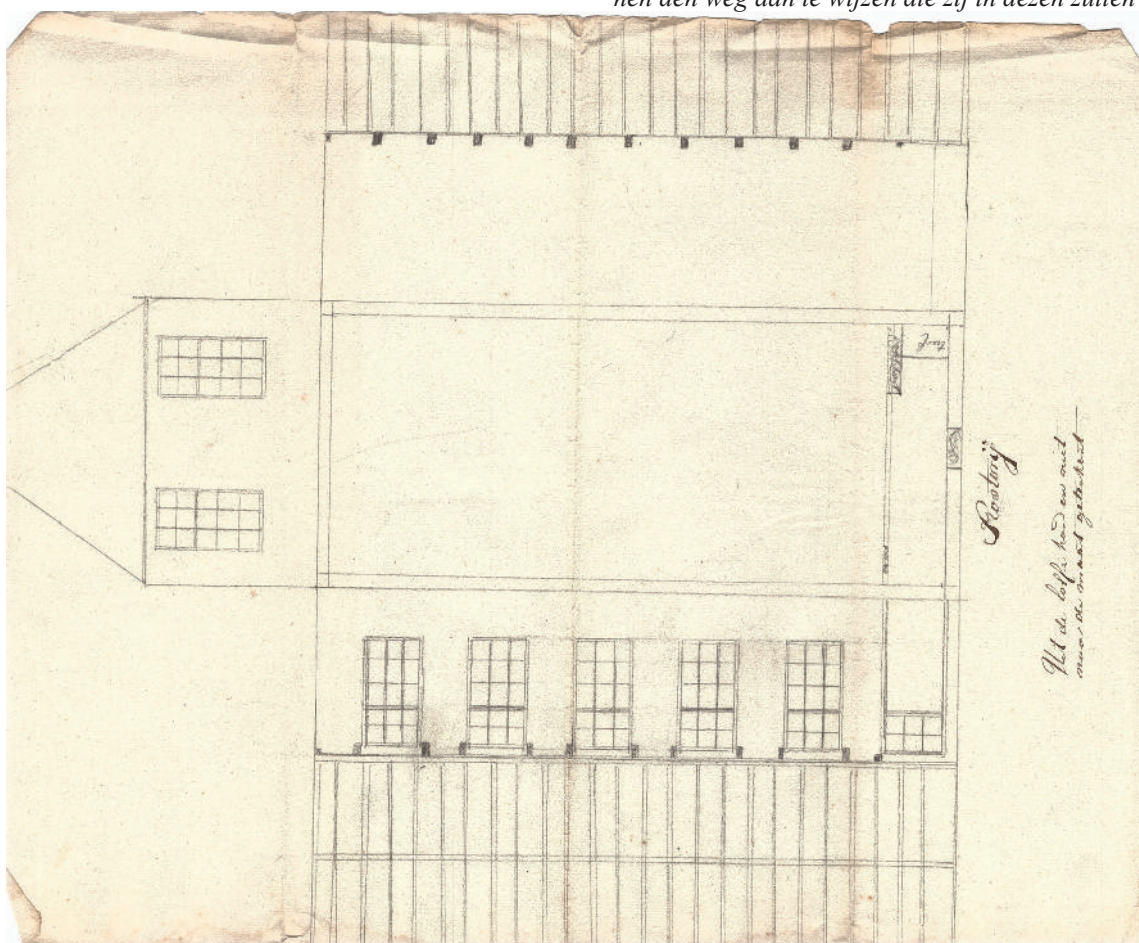
te verkopen (omdat dit slechts een deel van het bezit is), maar wel de hut, de kosteriewoning en bijbehorende grond.

Op 17 januari 1861 schrijft de secretaris-kerkvoogd L. R. Kunst een brief aan de gemeenteraad der gemeente Winsum, over de opsplitsing van het eigendom van de weduwe Siegers. De kerk verzoekt de gemeenteraad een acte op te maken waarin onder meer is vermeld dat de kerkvoogden met deze opsplitsing akkoord gaan, onder de voorwaarde dat de grond zal dienen tot een speelplaats voor de schoolkinderen van Obergum, en dat 'op hetzelfde aldus niet zal mogen worden gebouwd'.

Op 20 april echter schrijft de kerkvoogd opnieuw een brief, waarin hij meedeelt dat de kerkvoogden en notabelen van de Hervormde kerk te Obergum hebben besloten alléén akkoord te gaan met de verkoop van grond als de gemeenteraad het deel van het schoolgebouw dat is ingericht als school zal kopen tegen een prijs van 1500 gulden plus een billijke vergoeding aan de koster voor de nadelen van deze verkoop. Het deel van het gebouw dat als kosterwoning in gebruik is blijft dan eigendom van de kerk.

Deze nieuwe eisen worden kennelijk het gemeentebestuur te veel, en zij besluiten tot verbouw in plaats van uitbreiding van het schoolgebouw. Blijkbaar gaan ze voortvarend aan de slag, want op 4 september eisen de kerkvoogden Mello Sichterman, Roelf Luitjes Kunst, stelmaker te Obergum en Jan Pieter Takens, kastelein te Obergum dat het gemeentebestuur onmiddellijk de werkzaamheden staakt. Deze eisen zijn vervat in een exploit, dat door deurwaarder Jarg Jans Pettinga bij de gemeente wordt bezorgd.

De gemeenteraad vraagt vervolgens het provinciebestuur 'hen den weg aan te wijzen die zij in dezen zullen behooren te

Bouwtekening Kosterij - 'Uit de losse hand en niet naar de maat getekend.'

volgen'. Gedeputeerde Staten besluiten op 24 oktober dat de gemeente met de vertimmering van de school kan voortgaan³.

CONVENANT

Benieuwd hoe het verder ging met de uitbreiding van de school sla ik het volgende omslag open, om daarin aan te treffen -'In Naam des Konings!'- een convenant over de school te Obergum, tussen het gemeentebestuur en de kerkvoogden, gesloten op 27 februari 1863 en opgesteld door Jaques Willem Francois Jan du Peijrou van Breugel, notaris.

Ondertekenaars aan de kant van het gemeentebestuur:

- Meester Jasper Ganderheijden, van beroep burgemeester wonende te Winsum
- Hendrik Willems Wierda, van beroep negociant en grondbezitter wonende te Winsum, wethouder
- Aldert Hinnes Smit, van beroep rustend landbouwer wonende te Winsum, wethouder

Ondertekenaars namens de kerk van Obergum:

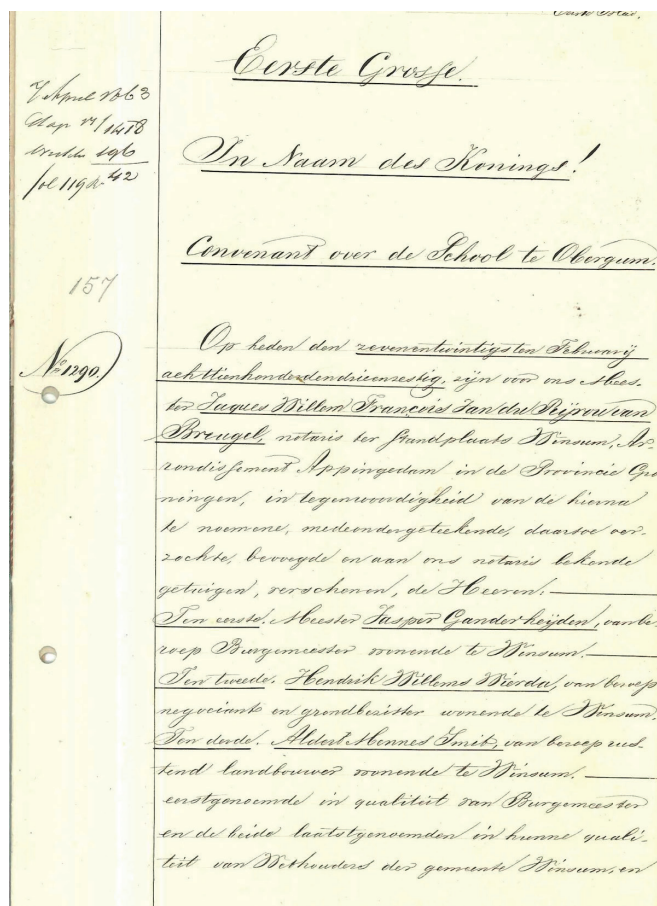
- Mello Sichterman, van beroep steenfabrikant en grondeigenaar wonende te Obergum
- Jan Pieters Takens, van beroep logementhouder wonende te Obergum
- Luitje Roelfs Kunst, van beroep kuiper wonende te Obergum

De kerkvoogden staan hun rechten af op het schoolgebouw te Obergum met de grond waarop het staat, het getimmerte oosten van de school met ondergrond en grond ten oosten daarvan gelegen voor zover de school strekt ('zwevende ten oosten aan weduwe Brands, ten noorden aan het Kerkpad en ten zuiden aan de kosterij, den grond ten westen en ten noorden van de school ter breedte van nagenoeg ene el, zwevende aan het kerkpad').

Het gemeentebestuur van zijn kant verbindt zich te betalen een jaarlijkse heemhuur van 2 gulden en zestig cents, op de tuingrond aangekocht van Weduwe Sieger Klaas Jans Siegers. Hierop werd een speelplaats ingericht. Bovendien zou de gemeente een som van 1000 gulden betalen. De rechten van het vruchtgebruik van de koster bleven onverkort gehandhaafd. Het convenant werd 'gedaan en verleden' ten huize van Klaas Wiersema Vennema, kastelein te Winsum, in tegenwoordigheid van Simon Adrianus Schuit, van beroep klerk, en van Johannes Borgman, van beroep (onleesbaar)⁴.

MEER EEN STAL VOOR KOEIEN...

Met het convenant zijn dan de conflicten uit de wereld en kan de school worden uitgebreid en voorzien van een speelplaats. We horen decennialang niets meer, totdat in de 30er jaren van de twintigste eeuw blijkt dat de toestand van het gebouw wederom verre van ideaal is. Raadslid Sissing uit in 1937 felle kritiek op de toestand van de bewaarschool, volgens hem is het 'meer een stal voor koeien, dan een school voor kleine kinderen'! Burgemeester Bosch zegt een onderzoek toe. In 1939 wordt er een voorstel tot opheffing van de Bewaarschool gedaan, volgens het College betreft het geen overheidstaak en kan een particulier initiatief beter een kleuterschool beheren. De raad gaat hiermee aanvankelijk akkoord, maar het plan stuit op grote bezwaren bij de burgerij. Diverse organisaties schrijven gezamenlijke requesten en er wordt een handtekeningactie gehouden. Het beoogde particulier initiatief, het

Convenant over de school te Obergum

Nut, schrijft dat zij financieel niet in staat is om een kleuterschool te exploiteren. Het voorstel wordt ingetrokken.

Niet lang daarna breekt de oorlog uit. De planvorming voor de verbouwing van de school wordt toch weer opgepakt, in 1940 is een bestek gemaakt voor de verbouw van de Gemeentelijke Bewaarschool te Winsum; in vier percelen. De privaten, het toegangsportaal, en de brandstofberging worden afgebroken. Nieuwe privaten en een nieuwe toegang met puntgeveltje worden gebouwd. De 'aanwijs' heeft plaats op zaterdag 13 juli. Ondertekend door burgemeester Bosch, secretaris A. van Ham en gemeente opzichter D.A. Emaar. Ondanks de oorlog vindt de verbouwing toch plaats⁵.

Na de oorlog zijn er opnieuw klachten. In 1957 schrijft schoolarts, de heer B. Molanus, een brief. Volgens hem is de toestand van de school zeer slecht: het is er donker, stoffig, het lekt, de verwarming is stuk, er zitten scheuren in de muren, er is onvoldoende kastruimte, de urinoirs lekken, de zandbak deugt niet en de speelplaats is te klein. Kortom, er deugt weinig van dit schooltje. De gemeente gaat weer aan de slag met nieuwe plannen. Op 6 mei 1958 wordt ontheffing aangevraagd van het Bouwbesluit Kleuteronderwijs, omdat de plannen voor de bouw van een nieuwe kleuterschool reeds in een vergevorderd stadium verkeren. De gevraagde ontheffing wordt verleend. Op 20 april 1961 besluit de gemeenteraad tot de bouw van een nieuwe kleuterschool.

NIEUWE BESTEMMINGEN

Nadat de kleuterschool is verhuisd wordt het gebouwtje voor een reeks van bestemmingen gebruikt. Zo wordt het in de zomervakantie van 1960 gebruikt als onderkomen voor een internationaal oecumenisch werkkamp, waar 25 buitenlandse

en Nederlandse jonge christenen hebben gewerkt aan de bouw van het nieuwe centrum achter de Hervormde Pastorie.

Diverse gegadigden melden zich voor huur of overname van het leegkomende schooltje, inclusief de naastgelegen woning. Zo onder meer de Moderne Winsumer Bestuurdersbond, eigenaar en gebruiker van het N.A. de Vriesgebouw, zo lezen we in een brief geschreven door secretaris H. Busscher en vicevoorzitter van der Velde. Zij stellen een ruiling voor van het synagogegebouw met de school, en willen ook de naastliggende onbewoonbaar verklaarde woning en het aangebouwde huis, bewoond door mej. Winter, verkrijgen. Zij hebben reeds gesproken met de vormingsleider, de heer Geluk.

De bestuurdersbond verwacht overigens dat de synagoge in verband met het in ontwikkeling verkerende saneringsplan van Obergum waarschijnlijk niet behouden kon worden. De heer Geluk heeft daarentegen het inzicht, 'dat de voormalige synagoge niet zomaar aan de vernietiging zou mogen worden prijsgegeven, omdat dit gebouw een van de laatste restanten van de Joodse cultuur in Groningen is, zodat er aanleiding zou kunnen bestaan in dit gebouw diverse herinneringen samen te brengen.'

Ook de Stichting Classicaal Centrum Immanuel toont belangstelling voor het schooltje en het daarnaast gelegen huisje op Kerkpad 6, toen in eigendom van M.F. Jorna. 'B en W 12/10/61 saneringsplan bijvoegen', staat op de brief geschreven. Er zal gesproken worden met Immanuel en de bestuurdersbond. Het resultaat van de besprekingen is te lezen in een besluit van B en W van 4-10-1962 om de school om niet in gebruik te geven aan Vormingscentrum De Breede.

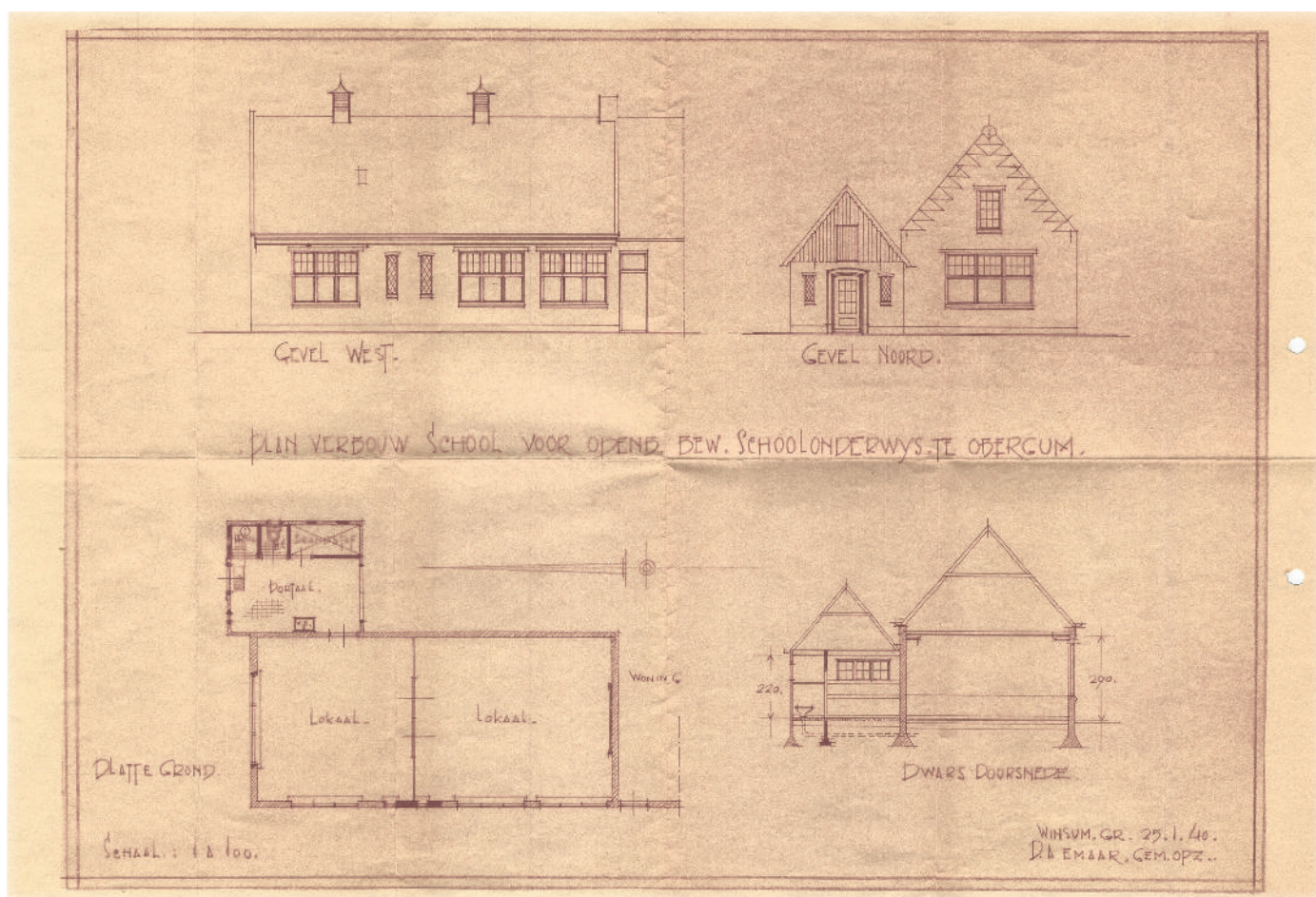
Een aantal jaren is de school in gebruik als goedkope studentenhuysvesting, van 1969 tot 1973. In dat jaar wordt het ingericht voor de school voor handenarbeid. De gemeente besteed f.8.500 aan verwarming, verlichting, timmer- en schilderwerk. Een aanvullend krediet voor het opknappen van de naastgelegen woning wordt besproken in het college, aangezien de werkzaamheden in opdracht van de burgemeester Bruins Slot kennelijk reeds uitgevoerd zijn voordat het krediet beschikbaar is gesteld⁶.

SLOOP EN NIEUWBOUW

Op 28 juli 1978 bericht de directeur van de Technische Dienst Eenrum, Ezinge, Winsum, Adorp en Aduard (Eewaa) over de resultaten van een onderzoek om het gebouw geschikt te maken voor vier woningen voor alleenstaanden. Een voorbereidingskrediet van 10.000 wordt beschikbaar gesteld. De geraamde kosten bedragen 210.000 incl. BTW. Dit plan bleek helaas niet financieel haalbaar te zijn, en op 1 juli 1980 geven B en W in de Wiekslag kennis van de sloop van de panden kerkpad 2, 4 en 6, in verband met het gevaar dat het gebouw oplevert voor de omgeving.

Daarmee is het oude schooltje, sinds 1824 verschillende keren uitgebreid, gemoderniseerd, verbouwd, na meer dan 130 jaar aan het einde van de levensduur gekomen.

De begrafenisvereniging is inmiddels actief om een mortuarium in de gemeente te huisvesten. Dit initiatief slaagt, het ontwerp voor de nieuwe aula wordt gemaakt door architectenbureau Dubbeling. Op 21 april 1980 ligt er een raadsvoorstel voor het maken van een bestekklaar plan voor de bouw

Plan Verbouw School voor Openb. Bew. Schoolonderwijs te Obergum

van een mortuarium. De begrafenisvereniging kan zich in de plannen vinden. Op 29 september van dat jaar wordt aan de raad een krediet aanvraag voorgelegd. De kostenraming is f. 421.000⁷.

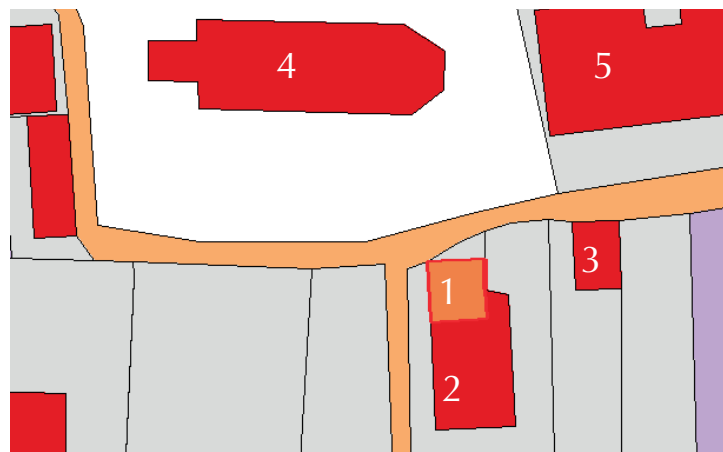
Het gebouw staat er nu 36 jaar, een omvangrijke verbouwing en versteviging is nodig om de duizenden kinderboeken het kunnen huisvesten. Hoewel van het oude schooltje niets is overgebleven, is een Kinderboekenhuis toch wel een heel passende bestemming voor deze plek.

Noten

1. Archief Winsum nr. 1251
2. Archief Winsum nr. 1252
3. Archief Winsum nr. 1254
4. Archief Winsum nr. 1255
5. Archief Winsum nr. 1160
6. Archief Winsum nr. 1163
7. Archief Winsum nr. 220

Fragment minuutplan kern Obergum (Bron: Hisgis)

1. school
2. kosterwoning
3. woning Brands
4. kerk Obergum
5. pastorie

Notulen Algemene ledenvergadering

22 maart 2016

Guus Frumau, secretaris

Voorafgaand aan de bijeenkomst bezoeken de ruim 30 aanwezigen het bijna gereed zijnde Kinderboekenhuis. Jan Kiewiet geeft enthousiast tekst en uitleg. De aanwezigen zijn zeer te spreken over de makeover die de aula heeft ondergaan. Een fraai onderkomen voor het Kinderboekenhuis en onze Vereniging.

Opening van de vergadering om 20.00 uur door waarnemend voorzitter B.J. Haak. Hij heet alle aanwezigen en met name Lieke Veldman, die de lezing zal verzorgen, van harte welkom.

Mededelingen

Berichten van verhindering ontvangen van mevr. H. Bolhuis en dhr. H. Zwerver beiden lid van de kascommissie. Op 10 september hebben we een zeer succesvolle Open Monumentendag gehad. De komende Monumentendag in september 2016 heeft als thema 'iconen en symbolen'. Op 7 mei is de verhuizing van de historische vereniging gepland. Het bestuur van onze vereniging verlaat de ruimte in het Jakobijnenhuis en zal voortaan een werkruimte en de vergadertafel in het Kinderboekenhuis gaan gebruiken.

Notulen ALV 2015

Notulen van de Algemene Leden Vergadering 2015, gehouden op 24 maart 2015, worden door de vergadering vastgesteld en goedgekeurd, onder dankzegging aan de secretaris. Zie het verslag in Infobulletin Winshem, 20e jaargang nummer 1.

Financieel overzicht 2015 en begroting 2016

Mevr. W. Lemstra vraagt of er ook een bedrag worden gereserveerd voor het meubilair in het Kinderboekenhuis. De voorzitter antwoordt dat dit niet nodig is omdat we gebruik mogen maken van het aanwezige meubilair. Mevr. I. van der Molen- Huisman, penningmeester, merkt op dat de portokosten niet kostendekkend zijn.

Verder worden de jaarrekening 2015 en de begroting 2016 zonder verdere opmerkingen goedgekeurd, met dankzegging aan de penningmeester. De kascommissie werd dit jaar gevormd door mevr. H. Bolhuis en dhr. H. Zwerver. Dhr. Zwerver treedt af en wordt hartelijk bedankt voor zijn deskundige inzet. In zijn plaats wordt dhr. T. van Dijken benoemd.

Benoeming van dhr. C. de Ranitz tot erelid

De voorzitter spreekt vriendelijke woorden over de 20 jaren lange inzet als bestuurslid, waarvan zelfs 18 jaren als secretaris. De aanwezigen stemmen met een daverend applaus in met deze benoeming. De voorzitter feliciteert Cees met deze benoeming onder overhandiging van een fraaie bos bloemen.

Bestuurssamenstelling

Onder dank wordt dhr. C. Tersteeg weer als bestuurslid voor de komende vier jaren benoemd. Op voorstel van het bestuur worden mevr. B. Pestoor en dhr. D.J. Tinga benoemd als bestuursleden. Als enige kandidaat wordt dhr. D.J. Tinga vervolgens onder groot applaus benoemd als de nieuwe voorzitter van onze vereniging.

De heer B.J. Haak feliciteert de nieuwe voorzitter met deze benoeming onder overhandiging van een fraaie bos bloemen en verzoekt de heer D.J. Tinga de leiding van de vergadering over te nemen. Als zijn eerste daad bedankt de voorzitter met bloemen dhr. B.J. Haak voor zijn waarnemend voorzitterschap over de laatste twee jaren en vraagt hem met succes de komende tijd de functie van algemeen adjunct te willen vervullen.

Rondvraag

Hiervan wordt geen gebruik gemaakt. Het huishoudelijk deel van de vergadering wordt vervolgens afgesloten, zodat kan worden overgegaan op de lezing van mevr. L. Veldman. In het volgend nummer van het Infobulletin wordt een uitgebreid verslag van deze lezing opgenomen.

‘Ophaalbrug overbodig’

Jan Groothof

Onder de bovenstaande foto van een klapbrug in de Trekweg naar Onderdendam stond destijds in de krant het volgende bijschrift:

WINSUM – In de Trekweg naar Onderdendam bevindt zich nog een oude ophaalbrug, een klapbrug zoals deze word genoemd. Tot voor enige tijd werd deze brug geregeld opgehaald, als de kleipramen passeerden naar de steenfabriek Lombok. De tichelklei wordt thans op andere wijze aangevoerd, hetgeen tot gevolg had dat ‘t haventje waarvoor deze klapbrug ligt, is gedempt. Het dempen is tot aan de brug gebeurd. Hoewel deze brug een bepaalde charme heeft in het landschap, vormt hij voor het vrachtverkeer een lastig obstakel.

Piet Noord heeft in de kantlijn erbij geschreven:

Nog getracht de klapbrug te behouden, door de brug een plaats te geven over één van de waterpartijen in Ripperda. In verband met financiën niet doorgegaan.

Historische Vereniging Winsum-Obergum

Jaarverslag 2015

door Guus Frumau, secretaris

1. LEDENTAL

Het aantal contributie betalende leden bedroeg 184 op 31 december afgelopen jaar. Het ledenbestand vertoonde daarmee een daling van 2,6% t.o.v. 2014. Van de leden woont 78% in de gemeente Winsum. In totaal ontvingen 217 leden, donateurs en relaties het "Infobulletin Winshem".

2. BESTUURSZAKEN

Bestuursamenstelling

De heer B.J. Haak trad afgelopen jaar op als waarnemend voorzitter. Roostermatig traden dit jaar af: de heer C. de Ranitz en mevrouw H. Bolhuis. Ter aanvulling van het bestuur melden zich de volgende leden zich aan als kandidaat-bestuurslid: mevrouw F. Garst, mevrouw B. Pestoor en de heer D.J. Tinga. Het bestuur vergaderde elke eerste maandagavond van de maand (exclusief de schoolvakanties) vanaf 20.00 uur in ons kantoor op de eerste verdieping van het Jacobijnenhuis.

De heer J. Tersteeg en de heer J. Venhuizen werden op voordracht van het bestuur op de Algemene Ledenvergadering benoemd als ereleden van de vereniging.

Kascommissie

De kascommissie werd dit jaar gevormd door Mevrouw W. Lemstra en de heer H. Zwerver. Mevrouw W. Lemstra is roostermatig afgetreden. In de vacature werd voorzien door de benoeming van mevrouw H. Bolhuis.

3. LEZINGEN

In het afgelopen jaar werden tijdens de ledenvergaderingen in zalencentrum "De Hoogte" de volgende lezingen gehouden:

- Lezing op 27 januari door de heer Ir. C. de Ranitz over de situatie van de Groninger Waddenkust vóór de bedijking, de kloostertijd tussen 1100 en 1594, de tijd van de Republiek der Verenigde Nederlanden van 1569 tot 1795, de periode van de Franse Revolutie tot heden en de toekomst van de buitendijkse gebieden van zowel Nederland als Duitsland, gezien vanuit de huidige problematiek nu de Europese wetgeving van kracht moet worden.
- Lezing op 24 maart door de heer J.P. Lindenbergh van het waterschap Noorderzijlvest over de taken van het waterschap, de geschiedenis van de waterbeheersing en actuele zaken, zoals de mogelijke negatieve gevolgen van de aardgaswinning in onze provincie.
- Lezing op 27 oktober door de heer G. Poort over de brandweer te Winsum en zijn eigen ervaringen.
- Lezing op 10 december in samenwerking met "Het Groninger Landschap" door de heer J. van den Broek over de waterhuis-houdkundige en strategische betekenis van Oldenzijl.

4. ACTIVITEITEN

Erfgoedcommissie

Ook dit jaar namen drie van onze leden, de heer C. de Ranitz, de heer J. Tersteeg en de heer D.J. Tinga, op persoonlijke titel zitting in de erfgoedcommissie van de gemeente Winsum.

Beeldbank Groningen

Zo'n 3 jaar geleden zijn de Groninger Archieven begonnen

met de website www.beeldbankgroningen.nl met daarop gedigitaliseerde kaarten, tekeningen, ansichtkaarten en foto's uit de stad en de provincie Groningen. Het unieke aan dit project is, dat zij diverse organisaties hebben gevraagd om ook hun beeldmateriaal op deze website te plaatsen. Op deze wijze krijgt de bezoeker immers de kans om op één website heel veel beelden te bekijken. Op dit moment al meer dan 100.000. Naast de gemeente Winsum doet ook de Historische Vereniging Winsum-Obergum mee aan dit project. Het is de bedoeling om in de eerste plaats een deel van de collectie van wijlen Piet Noord op de beeldbank te plaatsen. Na de gebruikelijke aanloopproblemen hebben dit jaar Ria Siegers en Willy Lemstra de eerste ansichtkaarten en foto's op de website www.beeldbankgroningen.nl geplaatst.

Open Monumentendag 2015

De opzet van de Open Monumentendag was ook dit jaar weer in handen van de gemeentelijke erfgoedcommissie. Deze jaarlijks terugkerende dag had als thema "Kunst en ambacht" en werd gehouden in en om enkele monumenten. De door de heer J. Tersteeg ontworpen mooie kleurrijke folder werd op grote schaal in het dorp verspreid. Via een wandelroute kon men kennis maken met een twintigtal ambachtelijke kunstbeoefenaars. De route startte in de Nicolaaskerk te Obergum, waar een veertiental stands waren geplaatst en voerde verder langs zeven locaties in het dorp. De getoonde ambachten en kunsten konden rekenen op veel interesse van de bezoekers.

Radioprogramma

Op 28 januari 2015 werd er in het radioprogramma "Plein 5" meegewerkt aan een telefonisch interview over de Jeneverbrug.

Boottocht met rondleiding

In de zomermaanden vonden er vier unieke handelsvaarten plaats met het museumschip "Emma" van het Noordelijk Scheepvaartmuseum in Groningen. De gasten werden over het Reitdiep en het Winsumerdiep vervoerd naar Onderdendam. Tijdens een tussenstop in Winsum namen ze deel aan een door onze vereniging verzorgde rondleiding door Winsum en Obergum.

Banier

Door de heer C. van der Molen werd op ons verzoek een zeer geslaagd ontwerp gemaakt voor een banier van 70 x 150 cm. De twee aangekochte exemplaren worden gebruikt bij evenementen.

Twintigjarig bestaan

Op 3 oktober werd door het bestuur aandacht geschonken aan het 20-jarig bestaan van onze vereniging.

Verhuizing

Met het bestuur van het kinderboekenmuseum werd intensief overlegd over de verhuizing in mei 2016 van ons kantoor naar het nieuwe Kinderboekenhuis aan het Kerkpad 2 te Obergum (verbouwde voormalige aula).

Werkgroepen

Zonder succes werd getracht enkele werkgroepen nieuw leven in te blazen. De redactie van ons Infobulletin en de werkgroep Beeldbank functioneerden goed.

Pedicura

medisch pedicure

gediplomeerd voetverzorgster

aantekening diabetische voet

aantekening reumatische voet

voetreflexzonetherapeute

massage-therapeute

en stoel shiatsu

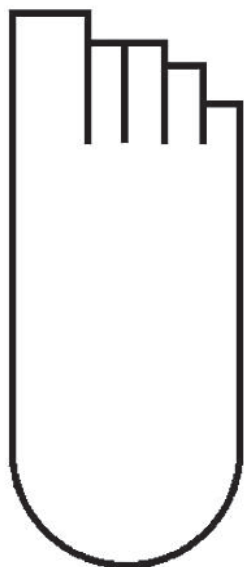
fennie braad

nieuwstraat 48

9952 ej winsum

06 - 20 43 78 49

behandeling op afspraak

COMPÈL
COMPUTERS

Alles op het gebied van ICT!

- PC's
- Netwerken
- Reparaties
- Accessoires

Service is ons kenmerk

Het Aanleg 6c
9951 SJ Winsum
T: 0595442619
www.compel.nl
info@compel.nl

*Al bijna een halve
eeuw van Winshems
historie hét adres voor
tapijt ende gordijnen
ende rest*

CAFE J&A

www.caféjena.nl

Voor een
hapje,
drankje en
mooi terras
aan het water

Open
vanaf 10.00 uur
op dinsdag gesloten

Hoofdstraat W 2b
9951 AB Winsum (Gn)
Td. 0595-435933

Hijlkema
VLOEREN EN RAAMDECORATIE

...daarvoor gaat u naar

binnen[®]

J U W E L I E R PANNEKOEK

Hoofdstraat Obergum 2 | 9951 AH Winsum | Tel: 0595-441433
E-mail: info@juwelierpannekoek.nl | www.juwelierpannekoek.nl

BOUWBEDRIJF

SCHILDERSBEDRIJF

Universeel bouw- en schildersbedrijf waar het hele "bouw- en schildergebeuren"
is ondergebracht in één totaal aannemingsbedrijf voor bedrijf, overheid en particulier.

Vakmanschap is bij ons een waarborg voor kwaliteit!

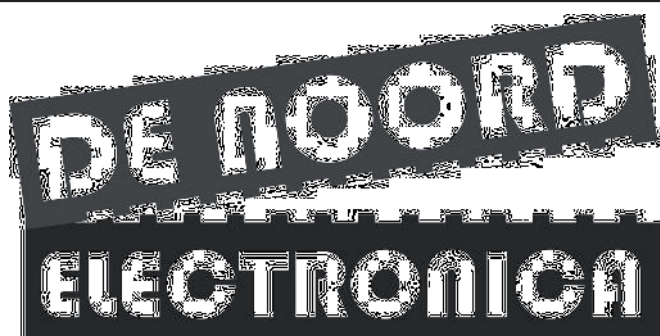
Het Aanleg 9
9951 SJ Winsum
Tel.: (0595) 49 16 46
Fax: (0595) 49 20 66
Mob.: 06 51 56 66 00

Bouwend Nederland

E-mail: bouwbedrijf@hylmar-diemer.nl
www.hylmar-diemer.nl

De Noord electronica sinds 1890 uw vertrouwd adres voor
Huishoud, Electro en speelgoed
Hoofdstraat Obergum 3 , 9951 AG Winsum Tel. 0595-441 459

Stoffel Winters
SCHOENEN

Hoofdstraat O. 7
Winsum
Tel. 0595-441877

www.stoffelwintersschoenen.nl

DEPRINT

Aandacht krijg je door het te geven

KLEIN EN GROOT FORMAAT PRINTS

PRINT OP PLAATMATERIAAL

GRAFISCHE AFWERKING

CANVAS SCHILDERIJEN

GRAFISCH ONTWERP

PRINT OP TEXTIEL

DRUKWERK

XXL SIGN

Hoofdstraat Obergum 20, Winsum, Tel.: 0595-444 916,
info@deprint.nl www.deprint.nl

Albert Heijn
Winsum

Openingstijden

Maandag	08:00 - 21:00 uur
Dinsdag	08:00 - 21:00 uur
Woensdag	08:00 - 21:00 uur
Donderdag	08:00 - 21:00 uur
Vrijdag	08:00 - 21:00 uur
Zaterdag	08:00 - 21:00 uur
Zondag	12:00 - 17:00 uur